

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

NATAŠA KERŠIČ

**VPLIV NOVE ZAKONODAJE NA POLOŽAJ STAREJŠIH
LJUDI V DRUŽBI**

MAGISTRSKO DELO

LJUBLJANA, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

NATAŠA KERŠIČ

**VPLIV NOVE ZAKONODAJE NA POLOŽAJ STAREJŠIH
LJUDI V DRUŽBI**

MAGISTRSKO DELO

Mentorica:
izr. prof. dr. Vesna Leskošek

Študijski program:
Sociologija - socialno delo v skupnosti

LJUBLJANA, 2016

Zahvala

Iskreno se zahvaljujem mentorici, izr.prof. dr. Vesni Leskošek,
za vso pomoč in usmerjanje.

Zahvaljujem se vsem, ki ste na kakršen koli način
prispevali k uspešnemu zaključku mojega magistrskega študija.

Posvetilo

Magistrsko delo posvečam svoji dragi
stari mami, Ani Štemberger.

Sreča ni v glavi in ne v daljavi,
ne pod palcem skrit zaklad.
Sreča je, ko se delo dobro opravi
in ko imaš nekoga rad.
(Tone Pavček)

IZJAVA

Spodaj podpisani/-a NATAŠA KERŠIČ, študent/-ka magistrskega študija Sociologija - socialno delo v skupnosti, Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani, z vpisno številko 6050789, s svojim podpisom izjavljam, da sem avtor/-ica magistrskega dela z naslovom:

» Vpliv nove zakonodaje na položaj starejših ljudi v družbi«.

S svojim podpisom zagotavljam:

- da je predloženo magistrsko delo rezultat mojega samostojnega raziskovalnega dela ter da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev citirana in navedena v seznamu virov, ki je sestavni del predloženega magistrskega dela;
- da se zavedam, da je plagiatorstvo, ne glede na obliko in način predstavljanja tujega avtorskega dela kot svojega, v nasprotju z akademsko etiko in s pričakovanimi moralnimi prepričanji ter pomeni hujšo kršitev pravil in predpisov, ki urejajo to področje, kot tudi posledic, ki jih ima takšno dejanje za predloženo delo in z njim povezani status;
- da sem seznanjen/-a z določili Pravilnika o magistrskem študiju;
- da je predloženo pisno delo identično elektronski verziji istega dela;
- da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 16/07, 68/08 in 110/13) dovoljujem, da se zgoraj navedeno magistrsko delo objavi v digitalni zbirki eGradiva in repozitoriju UL.

V Ljubljani, 26.4.2016

Podpis avtorja/-ice:

S svojim podpisom:

- dovoljujem knjižnici Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani uporabo svojega rojstnega datuma za namen obdelave magistrskega dela v sistemu COBISS;
- soglašam z objavo svojega magistrskega dela na svetovnem spletu;

V Ljubljani, 26.4.2016

Podpis avtorja/-ice:

PODATKI O MAGISTRSKEM DELU

Ime in priimek: Nataša Keršič

Naslov naloge: Vpliv nove zakonodaje na položaj starejših ljudi v družbi

Kraj: Ljubljana

Leto: 2016

Št. strani: 63

Št. slik: 2

Št. tabel: 23

Mentorica: izr.prof.dr. Vesna Leskošek

Jezikovni pregled: dr. Aleksandra Gačič

Povzetek: Teoretični del vsebuje teme, povezane s pojmi socialna država, socialna politika, država blaginje, starost in medgeneracijska pomoč ter socialna omrežja v povezavi z novo zakonodajo, ki se je začela izvajati 1. januarja 2012 na centrih za socialno delo. Pozornost v magistrskem delu sem namenila predvsem učinkom in novostim nove zakonodaje na področju socialnega varstva, zlasti me zanima, kako nova zakonodaja vpliva na položaj starejših oseb v družbi, še posebej starejših žensk, in kakšno oporo, če sploh, dobijo v svoji družini. Namen tega dela je bil ugotoviti in hkrati opozoriti na položaj starejših v družbi ter preveriti, ali je zaradi nove zakonodaje njihov položaj slabši in hkrati v večinskem delu odvisen od drugih (starejše ženske).

Ključne besede: socialna država, socialna politika, država blaginje, starost in medgeneracijska pomoč, socialna omrežja.

Summary: The theoretical part presents themes related to social state, social policy, welfare state, age and intergenerational support, and social network in connection with the new legislation which entered into force on January 1, 2012 at Social Work Centres across Slovenia. The attention in this thesis was especially paid to the effects and novelties of the new legislation in the field of social protection. My point of interest was to find out how the new legislation affects the position of the elders in society, especially of elder women, and what support, if any, they get in their families. The purpose of this thesis was to find out and to draw attention on the position of the elders in society, as well as to verify if because of the new legislation their position has worsen and they have consequently became greatly dependant on others (elder women).

Keywords: social state, social policy, welfare state, age and intergenerational support, social network.

KAZALO

UVOD.....	9
1 TEORETIČNI UVOD	1
1.1 Pomen socialne politike, socialne države, države blaginje.....	1
1.2 Starost in medgeneracijska pomoč	3
1.2.1 Vpliv revščine na opore starejših.....	8
1.3 Zakonodajne spremembe	13
1.3.1 ZUPJS – pravice na kratko	14
1.3.2 ZUPJS – bistvene spremembe, ki vplivajo na materialno stanje starejših	16
2 PROBLEM IN HIPOTEZE	27
2.1 Opredelitev problema in teza	27
2.2 Hipoteze	28
3 METODOLOGIJA	29
3.1 Vrsta raziskave in spremenljivke	29
3.2 Merski instrumenti in viri podatkov	29
3.3 Populacija in vzorčenje	29
3.4 Zbiranje podatkov	30
3.5 Obdelava podatkov	31
4 REZULTATI	32
4.1 Rezultati kvantitativnega dela raziskave.....	32
4.1.1 Varstveni dodatek, po 1.1.2012	32
4.1.2 Državna pokojnina, po 1.1.2012 denarna socialna pomoč	33
4.2 Rezultati kvalitativnega dela raziskave (deset intervjujev starejših žensk)	34
5 RAZPRAVA.....	46
6 SKLEPI.....	51
7 PREDLOGI	54
8 LITERATURA IN VIRI.....	55
9 PRILOGE	61
9.1 Raziskovalna vprašanja in vprašalnik	61
9.2 Potrdilo CSD Domžale	63

KAZALO SLIK

Slika 1 »Medgeneracijsko sodelovanje« (ibid.)	7
Slika 2 Ženske, ki so izgubile pravico do VD po 1.1.2012.....	30

KAZALO TABEL

Tabela 1: Varstveni dodatek, upravičenost glede na spol	32
Tabela 2: Upravičenost otrok do varstvenega dodatka	33
Tabela 3: Državna pokojnina, denarna socialna pomoč.....	34
Tabela 4: Starost anketirank.....	34
Tabela 5: Kakšno je vaše materialno stanje po izgubi / ohranitvi varstvenega dodatka? ...	35
Tabela 6: Kakšne so vaše življenjske okoliščine v smislu: Koliko hrane si lahko kupite, oziroma ali pri izbiri hrane gledate na ceno?	35
Tabela 7: Imate še kakšne druge stroške (dodatno zavarovanje, RTV-prispevek...)?	36
Tabela 8: Zmorete sami plačevati stanovanjske položnice (elektrika, voda, komunalne storitve, ogrevanje)?	36
Tabela 9: Imate otroke in ali vam pomagajo pri pokrivanju mesečnih stroškov?.....	37
Tabela 10: Vam otroci pomagajo tudi v nematerialni obliki (pospravljanje, priprava drv za kurjavo, prinašanje hrane ...) in kako?	38
Tabela 11: Ali imate oporo / pomoč tudi pri drugih sorodnikih (sestre, bratje, drugi sorodniki) in kakšno?	38
Tabela 12: Materialna / nematerialna pomoč	39
Tabela 13: Ali imate oporo / pomoč pri sosedih, prijateljih, ljudeh v skupnosti in kakšno (materialno / nematerialno)?	39
Tabela 14: Vrsta opore	39
Tabela 15: Ali ste deležni pomoči / opore tudi pri različnih službah (CSD, patronažna služba ZD, Rdeči križ, prostovoljci...) in kako vam pomagajo?	40
Tabela 16: Vrsta pomoči	40
Tabela 17: Kje iščete pomoč in kje bi si želeli več pomoči?	41
Tabela 18: Kje bi si želeli več pomoči?	41
Tabela 19: Ste zaradi izgube prihodkov odvisni od drugih in na kakšen način oziroma kako?	42
Tabela 20: Na kakšen način, oziroma kako ste odvisni od drugih?	42
Tabela 21: So se odnosi zaradi tega, ker ste v večji odvisnosti od družinskih članov, spremenili in če, kako?	43
Tabela 22: Ali niste želeli pomoči s strani svojcev in zakaj ne?	43
Tabela 23: Zakaj si niste želeli pomoči?	44

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

VD	-	varstveni dodatek
CSP	-	denarna socialna pomoč
IDSP	-	izredna denarna socialna pomoč
MDDSZ	-	Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti
IRSSV	-	Inštitut RS za socialno varstvo
ZSV	-	Zakon o socialnem varstvu
ZUPJS	-	Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev
ZsVarPre	-	Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih
CSD	-	Center za socialno delo
ZPIZ	-	Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje
ZUJF	-	Zakon o dodatnih interventnih ukrepih
ZD	-	Zdravstveni dom
RK	-	Rdeči križ

UVOD

Magistrsko delo se dotika predvsem učinkov in novosti nove zakonodaje na področju socialnega varstva, in sicer v povezavi s tem, kako je nova zakonodaja vplivala in še vedno vpliva na položaj starejših oseb v družbi, še posebej starejših žensk, in kakšno oporo (če sploh) dobijo v svoji družini. Namen tega magistrskega dela je ugotoviti in hkrati opozoriti na položaj starejših v družbi ter preveriti, ali je zaradi nove zakonodaje njihov položaj slabši in hkrati v večinskem delu odvisen od drugih (starejše ženske). Politika, ki jo država oblikuje z namenom večje pravičnosti porazdelitve državnih sredstev, se v praksi kaže tako, da je upravičencev vedno manj, zato se ob tem sprašujem, ali je zato njihov položaj slabši in kako jim lahko (poleg razvite socialne mreže in družine) na različen način pomagajo institucije.

Z rezultati magistrskega dela želim preveriti, v kakšnem položaju so danes starejše ženske, ki so izgubile pravico do varstvenega dodatka in prej veljavne državne pokojnine. Sam rezultat raziskave je pomemben predvsem za delo socialnih delavcev in delavk na Centrih za socialno delo, v smislu iskanja in širjenja, zagotavljanja storitev, ki bi omogočale krepitev socialne mreže tudi v povezavi z lokalno skupnostjo ter krepitev moči in nudenje opore. Pozornost posvečam temam, kot so: socialna država, pomen socialne politike, država blaginje ter starost in pomen medgeneracijske pomoči, ki vplivajo na kakovost življenja starejših ljudi. V letu 2013 je Inštitut RS za socialno varstvo podal končno poročilo ocene učinkov izvajanja nove socialne zakonodaje, v kateri smo sodelovali tudi predstavniki Centrov za socialno delo.

Pri svojem delu sem zaznala skrb vzbujajoč položaj starejših žensk, ki so izgubile varstveni dodatek, na kar opozarjajo tudi v poročilu Inštituta RS za socialno varstvo (v nadaljevanju IRSSV), ki pravi: »Tudi strokovni delavci CSD kot kategorijo prebivalstva, ki je izpadla iz upravičenosti do varstvenega dodatka, omenjajo upokoјence v starosti okrog 60 let ali nekaj let manj, ki so pred letom 2012 zaradi nizke pokojnine prejemale še varstveni dodatek, posebej pa izpostavljajo osebe, ki so prejemale varstveni dodatek k vdovski pokojnini (večinoma ženske, ki so bile gospodinje). Po uveljavitvi nove socialne zakonodaje do tega niso več upravičene. Materialni položaj teh oseb so strokovni delavci CSD izpostavili kot posebej zaskrbljujoč.« (Dremelj in drugi 2013: 63)

Pri vsem tem pa ne smemo pozabiti, da se je veliko starejših, ne samo starejše ženske, odpovedalo prejemanju varstvenega dodatka še pred odločanjem o upravičenosti na centrih za socialno delo (odločanje po novi zakonodaji). Ključni razlog za odpoved pravici je vknjižba na nepremičnino upravičenca do varstvenega dodatka v korist Republike Slovenije, kar pomeni, da se mu prepove odtujiti in obremeniti nepremičnino. Na to so opozorili tudi strokovni delavci iz centrov za socialno delo, ki pravijo: »da so odpovedi varstvenemu dodatku posledica novega določila v zvezi z zaznambo na premoženje oziroma vračanjem prejemka s strani potomcev, ki velja za to pravico. Opozarjajo na hudo stisko nekaterih, ki so se odpovedali varstvenemu dodatku, in menijo, da bo potrebno več terenskega dela, s čimer bi se prepričali, kako ti ljudje res živijo.« (Dremelj in drugi 2013: 64)

Kje lahko iščemo rešitve? Starejšim bo treba zagotoviti, oziroma nadomestiti periodični dohodek tako, da se jim bo ponudila pomoč v smislu iskanja in zagotavljanja storitev, ki jih potrebujejo. Tu nastopi socialno delo, ki se mora razvijati in raziskati obstoječe socialne mreže v skupnosti (društva, prostovoljci ...) ter osebno, konkretno, tukaj in zdaj delati s starejšimi. Poudarek ni le na socialnem delu v skupnosti, temveč tudi na razvijanju medosebnih odnosov in v podpori ženskam, ki so se zaradi izgube dohodkov znašle v odvisnem položaju od drugih, kar pa lahko privede tudi do ekonomskega nasilja. To področje lahko združi dva elementa dela:

- delo s posameznikom in
- povezavo z lokalno skupnostjo oziroma delo na širitvi socialne mreže v smislu zagotavljanja storitev

Namen magistrskega dela je torej izvedeti, kaj starejši potrebujejo in kaj jim lahko v okviru storitev socialnega dela ponudimo, da se ohrani njihova kakovost življenja. Razvijati in raziskati bo treba storitve, s katerimi bomo lahko nadomestili denarne prejemke, do katerih niso več upravičeni, tako da bomo z njimi, kot tudi s partnerji, sodelovali ob upoštevanju etike udeležnosti in perspektive moči.

Leskošek (2010) pravi, da »socialno delo kot znanost in stroka lahko odločilno pripomore k zmanjševanju revščine in povečevanju socialne vključenosti, saj je pravzaprav zavezano k delovanju na načelih enakosti, socialne pravičnosti in solidarnosti.«

1 TEORETIČNI UVOD

1.1 Pomen socialne politike, socialne države, države blaginje

»Vprašanje, kako razumeti nastajanje blaginje, in to znotraj zapletenega, spreminjajočega se in med državami različnega družbenega okvirja, je ena ključnih tem sodobnega družboslovja, povezano pa je tudi z vprašanjem staranja družb. Na splošno ni dilem o tem, da je blaginja rezultat delovanja nekaj ključnih akterjev – države blaginje, trga (dela in storitev) in družine.« (Mandič, Filipovič Hrast 2011:13).

O tem, ali je Slovenija še socialna država, govori tudi Dragoš (2013), ki hkrati omenja, da višina denarne socialne pomoči ne pokriva minimalnih življenjskih stroškov. Kako potem preživeti oziroma živeti dostojno? Še vedno drži, da je Slovenija pravna in socialna država, kot pravi 2.člen Ustave RS?

»Temeljni pogoj za delovanje Slovenije kot socialne države je usklajen gospodarski in socialni razvoj. Strategijo socialnega razvoja usmerja socialna politika kot sklop ciljev, ukrepov in drugih instrumentov, ki jih država razvija in uporablja zato, da bi posamezniki in skupine prebivalstva lahko zadovoljevali svoje osebne in skupne interese ter delovali kot polnopravni in enakopravni člani družbe in države.

Socialno politiko v ožjem smislu opredeljujejo ukrepi za zagotavljanje socialne varnosti posameznika. Socialno varnost določajo strokovna načela, pravila in dejavnosti, ki posamezniku omogočajo, da se vključi in ostane vključen v družbeno okolje in v njem aktivno deluje. Pri tem država zagotavlja materialne in socialne pravice, posameznik pa prispeva v obliki davkov in drugih obveznih dajatev.

Socialna varnost je širše zasnovan model državnih ukrepov na različnih področjih za zagotovitev socialne varnosti in vključuje zdravstvene, delovnopravne, stanovanjske, izobraževalne in ostale vidike ter je nadrejen pojem socialnemu varstvu, ki je definiran z vrstami storitev in denarnih dajatev skupinam in posameznikom, ki nimajo zadostnih sredstev za preživljanje.«¹

Ob tem pa ne smemo prezreti, da, kot pravita Ovsenik in Ambrož (1999:47) »država blaginje deluje po načelu socialnega državljanstva in se legitimizira skozi načelo temeljne

¹ Povzeto po MDDSZ, delovno področje sociala. Dostopno na, z dne 13. 2. 2016, http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/.

družbene enakosti pri zadovoljevanju socialnih pravic. Vsebina družbene enakosti je dogovorjeni minimum socialnih pravic pri oskrbi vseh državljanov. Država blaginje deluje zlasti na področju dejavnosti, ki so skupnega pomena za družbo. Predmet distribucije na podlagi blaginjske politike so storitve, ki so namenjene vsem državljanom po načelu enakega dostopa do vseh storitev. Govorimo lahko o generalizaciji socialnih storitev za vse državljane« ob tem pa v nadaljevanju govorita, da »država blaginje ni neposredno vezana na trg delovne sile. Tudi državljani, ki niso zaposleni in drugi državljani, ki ne prispevajo finančno, so upravičeni do njenih storitev«.

»Čeprav je pojme blaginje (welfare), blagostanje (well – being) in kakovost življenja v najsplošnejšem smislu možno razumeti kot sopomenke in so pogosto tudi uporabljene v literaturi, pa je vseeno možno omeniti tudi neko razliko med njimi. Namreč, kakovost življenja, razumljena v ožjem pomeni skandinavske družboslovne tradicije, označuje neki specifičen okvir za opisovanje in merjenje blaginje posameznika. »Kakovost življenja« ima v primerjavi z drugimi sodobnimi blagostanjskimi koncepti, kot so človekov razvoj, socialna izključenost, družbena kohezija, družbena kakovost itd. (več o tem v Mandič 2005) več stičnih točk, a je svojo identiteto ohranila in utrdila s tem, da je postala konceptualni okvir za »evropski sistem socialnih kazalcev« (Berger-Schmidt in Noll 2000)

Tu je opredeljena kot najširši krovni pojem, ki pokriva »izboljšavo objektivnih življenjskih razmer«, »krepitev subjektivnega blagostanja«, »socialno kohezijo« (krepitev družbenih vezi ter manjšanje neenakosti in nasprotij) in »trajnostni razvoj« (ohranitev societalnega kapitala za prihodnje generacije, demografski razvoj). (Mandič, Filipovič Hrast 2011:16)

V zadnjih dveh letih je veliko govora o gospodarski krizi in recesiji, tako pri nas kot tudi drugje po svetu, ob tem pa ne smemo mimo tega, da se ob tako globalni krizi vidi tudi kriza države blaginje, ki jo različni družboslovci vidijo različno, kot navajata Ovsenik, Ambrož (1999: 55; povzeto po Rus, 1993: 21), ki pravita: »Krizo države blaginje vidijo različni družboslovci različno; ekonomisti jo krivijo za zaostajanje ekonomskega razvoja, politologi jo vidijo kot vdor države v civilno družbo, za sociologe je instrument homogenizacije srednjih slojev in marginalizacije nižjih slojev, psihologi ji očitajo slabljenje sposobnosti državljanov, da aktivno skrbijo za lastno preživetje, tradicionalisti ji očitajo zanemarjanje potrebe po vzajemni samopomoči in pomanjkanje etičnosti in

brezbrižnosti, antropologi pa ji očitajo, da še utrjuje zgodovinsko pogojene kulturne vzorce, ki so vsebovani v mehanicistični paradigmi sveta«.

»Določene skupine žensk pripadajo ekonomsko in socialno ranljivejšim skupinam prebivalstva. Gre predvsem za tiste, ki same vzdržujejo otroke, za ostarele ženske in za tiste, ki s svojim dohodkom ekonomsko vzdržujejo tudi ostarele starše.« (Pascall 1991; Payne 1991; v Zaviršek 1994:42). Zaviršek omenja en del skupine žensk, ki spadajo k ranljivejšim skupinam prebivalstva in tudi tu lahko omenimo, da so z novo zakonodajo izgubile tudi družine šolajočih otrok, ki se sedaj preživljajo le z enim dohodkom starša in pokojnino otrok, do varstvenega dodatka pa po novi zakonodaji niso upravičeni več. S tem so izgubili del dohodka, ki je zagotavljal večjo možnost preživljanja mladoletnih otrok. »Med enostarševskimi družinami, ki jih je v Evropi okoli 10 odstotkov in katerih število se povsod po svetu veča, je največji delež (80 %) prav žensko centriranih gospodinjstev. Najpogosteje pripadajo najrevnejšim skupinam prebivalstva in doživljajo prepletenost revščine in deprivacije, ki je odraz družbenega statusa žensk in statusa enostarševskih družin v zahodni kulturi.« (Drake 1980: 127; v Zaviršek 1994: 43)

1.2 Starost in medgeneracijska pomoč

»Medgeneracijska solidarnost znotraj družinskih omrežij postaja s podaljševanjem življenja in upadanjem rojstev ter družbeno-ekonomskimi spremembami pomembna tema sociološkega in demografskega raziskovanja ter družbenopolitičnih razprav. Medgeneracijska solidarnost je konceptualni okvir za razumevanje različnih vrst socialne opore med družinskimi člani oziroma transferjev (časa, storitev, denarja), ki potekajo v smeri od odraslih otrok k staršem (opora navzgor) in obratno, od staršev k odraslim otrokom (opora navzdol).« (Šadl, Hlebec 2011:107)

Ko pogledamo z vidika starostnika, si starostniki želijo biti čim manj odvisni od drugih (tudi od lastnih otrok), ne želijo jim biti v breme, saj s tem izgubijo avtonomnost in občutek neodvisnosti, hkrati pa, če se staremu človeku odvzame vsaka skrb za samega zase, začnejo preostale življenjske sposobnosti hitro upadati in postane odvisen od okolice prej, kot bi to zahtevalo njegovo zdravstveno stanje. Treba je ohranjati dosedanje sposobnosti in razvijati nove, da ostareli ohranijo svojo neodvisnost in samostojnost. Kot pravi Mali (2000), jim to lahko omogočijo tudi različne institucije, ki so namenjene

starejšim ljudem(univerza za tretje življenjsko obdobje, skupine starih ljudi za samopomoč, društva upokojencev), kjer lahko doživljajo zadovoljstvo, se v njihovem okviru potrjujejo, dvigujejo samozavest in se osebno krepijo.

»Na eni strani si stari ljudje želijo manj stikov oziroma imajo željo po mirnem in odmaknjenem življenju, saj tako dobijo občutek svobode in olajšanja, ker jim ni treba več izpolnjevati norm in pričakovanj drugih ljudi. Po drugi strani pa ravno obratno. starim ljudem je v zadovoljstvo in srečo, da so aktivni, da lahko delajo in imajo občutek koristnosti ter pomembnosti. Kot kažejo raziskave, spada večina ljudi v drugo skupino, torej mislijo, da brez socialnih stikov in splošne aktivnosti ne bi bili srečni.« Požarnik (1981:45–46 V: Mavrič 2015:26)

Kadar starejši potrebujejo pomoč, si jo velikokrat poiščejo v krogu družine (otrok), ali bodo pomoč z njihove strani tudi prejeli, pa je nemalokrat odvisno od njihovih odnosov. Giddens (2000; v Šadl Hlebec, 2009) omenja koncept čistega odnosa, ki pravi, da družinski člani ne morejo samoumevno pričakovati opore, saj je ta odvisna predvsem od tega, kakšen odnos so razvili med seboj. Menim, da bodo ljudje, ki imajo dobro prepleteno socialno mrežo in dobre medsebojne odnose v družini, lažje prebrodili stisko kot posamezniki, ki so sami in je njihova socialna mreža okrnjena.

»Staranje populacije pomeni za družbo soočenje s številnimi novimi izzivi. Eden teh izzivov je, kako zagotoviti kakovostno staranje in vključenost starejših oseb v družbo. Ko govorimo o socialni vključenosti starejših, govorimo o vključenosti v različne sfere družbe, kot so sociala, trg dela, izobraževanje, družina in skupnost. Njen 'nasprotni pol' je socialna izključenost oz. socialno izključevanje, kjer je poudarek na proučevanju ranljivosti posameznikov in skupin v družbi, torej njihove izključenosti iz posameznih področij. Socialna izključenost je tako eden od konceptov, s katerim lahko opazujemo in primerjamo skupine v družbi, primerjamo pa lahko tudi stanje posameznih skupin med državami,« pravi Filipovič Hrast (2011:61)

»Skrb za starše vključuje širok razpon različnih aktivnosti in nalog, kot so gospodinjska in/ali hišna opravila, priprava obrokov, transport, pozitivni socialni nadzor (ang. Broadoversight, 'supervisory'carework), finančna opora, nudenje psihološke pomoči (čustvena opora) in pomoč pri osebni higieni (umivanje, oblačenje, toaleta itd.). Zajemanje

oziroma združevanje več vrst pomoči in skrbstvenih aktivnosti pod enim konceptom (kot so 'skrb', 'opora' ali 'časovni transferji') sicer omogoča ocenjevanje obsega medgeneracijske opore, vendar pa ne upošteva bistvenih razlik med pomočjo (ang.help) in skrbjo (ang.care).« (Igel in dr. 2009 v Šadl, Hlebec 2011: 110)

»Intenzivnost in pogostost teh opravil pa se močno razlikujeta v več pogledih. Skrb v obliki pomoči pri osebni higieni (aktivnosti dnevnega življenja) in negovanje (delo na telesu – ang. bodywork) običajno pokrivata na regularni osnovi ter sta dosti bolj časovno obremenjujoča, kot so aktivnosti pomoči (na primer gospodinjska opravila – instrumentalne aktivnosti dnevnega življenja), ki jih odrasli otroci nudijo sporadično.

Raziskovanje medgeneracijskih stikov je pomembno, saj je pogostost stikov z družinskimi člani indikator moči medgeneracijske izmenjave ter potencialne opore navzgor in opore navzdol. Ti vidiki medgeneracijskih odnosov postanejo posebej pomembni s staranjem staršev, ko se povečuje potreba po družinski solidarnosti (vpliv zdravstvenega stanja starša).« (Šadl, Hlebec 2011:109–110)

Starejši ljudje izražajo potrebo po opori znotraj svoje družine (odraslih otrok), hkrati pa še vedno želijo ohraniti svojo samostojnost in avtonomnost čim dlje. Starejši ljudje s takšnim ravnanjem ne želijo biti v breme svojim otrokom, saj pogosto (tako navajajo tudi anketiranke) tudi njihovi otroci nimajo sredstev (tu je mišljena predvsem finančna podpora staršem).

124. člen Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Ur.l. RS, št.: 69/2004 – UPB1, 101/2007 – Odl. US, 122/2007 – Odl. US, 90/2011 – Odl. US in 84/2012 – Odl. US) pravi, da je polnoletni otrok dolžan po svojih zmožnostih preživljati svoje starše, če ti nimajo dovolj sredstev za življenje in si jih ne morejo pridobiti. Pa vendar, starejši ljudje raje ne uporabljajo pomoči svojih otrok in sami živijo v še večji bedi, saj jim ne želijo (kljub zakonski dolžnosti preživljanja) biti v breme in svojih otrok s takšnim ravnanjem spraviti v še večjo stisko. S stisko mlajših se srečujemo tudi na centru za socialno delo, ko slišimo mlade družine, da je že njim zelo težko, kako naj skrbijo še za svoje starše.

Pa vendar, če pogledamo z vidika starostnika, si starostniki želijo biti čim manj odvisni od drugih (tudi otrok), ne želijo jim biti v breme, saj s tem izgubijo avtonomnost in občutek neodvisnosti. Tu pa se lahko navežemo na hoteno ali nehoteno odvisnost, ki jo navaja Hojnik – Zupanc (1997: 119), ki omenja tudi, da »če staremu človeku odvzamemo vsako

skrb za samega sebe, začnejo preostale življenjske sposobnosti hitro upadati in postane odvisen od okolice prej, kot bi to zahtevalo njegovo zdravstveno stanje.«

Ali bo odrasel otrok res pomagal, pa je odvisno od kakovostnih medsebojnih odnosov. »Opора ni le odsev normativnih pričakovanj (družinski člani/sorodniki so dolžni pomagati drug drugemu, zato občutijo, da morajo skrbeti za druge, opora je samoumevna, drugi na njo računajo), temveč je odvisna tudi od kakovosti odnosa : povezanosti in dejanskih čustev, ki jih gojijo drug do drugega. Družinski člani si pomagajo, ker se imajo radi, ker se čutijo povezane, so torej del skupnosti in si zaupajo, ne pa zaradi občutka dolga in razmišljanja o dobrem, ki je normativno opredeljen poljem.« (Šadl, Hlebec 2009: 249–250)

Hlebec in drugi (2012:76) pravijo, da: » so se družine v zadnjem stoletju zelo spremenile – tako v starostni strukturi kot v generacijski sestavi, v raznolikosti oblik in funkcij ter v pričakovanju njenih članov glede odnosov med njimi. Na te spremembe so vplivali socialni, ekonomski, demografski, kulturni in politični dejavniki, med katerimi omenimo le nekatere bolj izstopajoče: daljšanje življenjske dobe, kriza sistema socialnega in zdravstvenega varstva, emancipacija žensk, krepitev individualizma, sekularizacija, kriza zaposlovanje, migracije itd.«

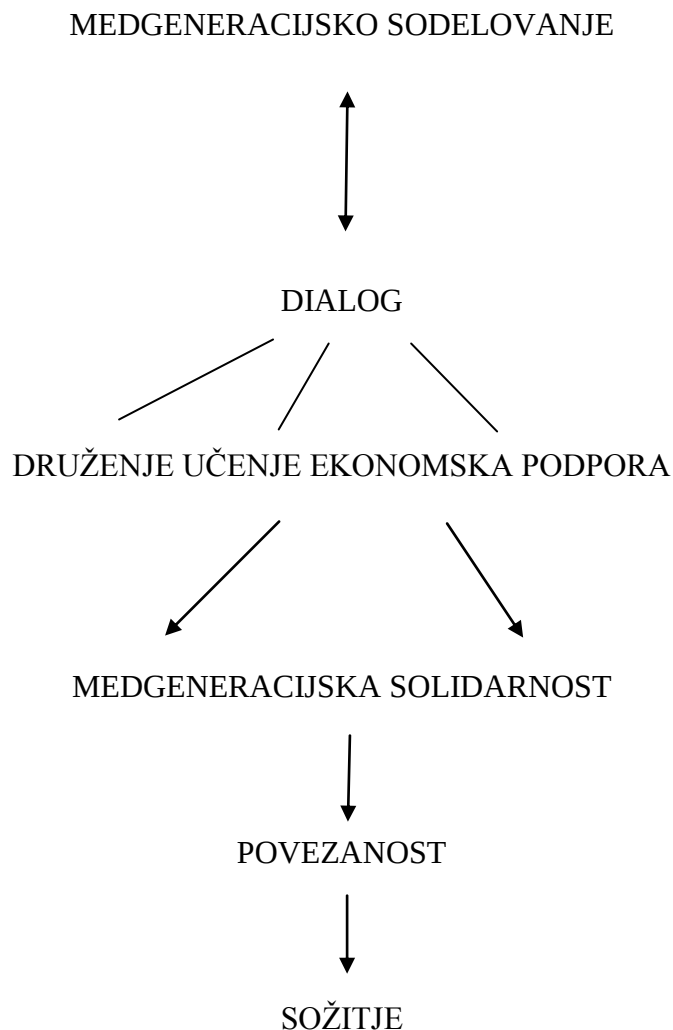
»Kot ugotavlja Giddens (2000:101–103), je medsebojna skrb v današnjih družinskih razmerjih vse bolj odvisna od »komulativnih zavezanosti« (izraz po J.Finch v Giddens 2000: 102), ki pomagajo pojasniti, zakaj eden od sorojencev začuti, da je prišel čas, ko je treba na različne načine poskrbeti za starše, medtem ko drugi čuti povsem drugače. Pojem komulativnih zavezanosti pa ne pojasnjuje zgolj nudenja, temveč tudi prejemanje oz. iskanje opore.« (V Šadl, Hlebec 2009: 250) Kot navajata Šadl in Hlebec (2009: 250–251), »je emocionalna opora v družini in sorodstvu odvisna od obstoja kvalitet, ki jih Giddens (2000) povezuje s konceptom čistega odnosa: obojestransko zaupanje, naklonjenost, razumevanje, odprtost in odkritost (poštenost) ter čustvena utemeljenost odnosa. Podobno kot to velja za prijatelje, družinski člani ne morejo (samoumevno) pričakovati opore, ta je odvisen predvsem od tega, kakšen odnos so med seboj razvili. Medsebojna naklonjenost in zaupanje torej nista pripisani, temveč doseženi kvaliteti odnosa.«

Ob tem resnično ne smemo pozabiti, kako pomembna je socialna mreža za starejše, saj jim nemalokrat ravno ta pomaga pri preživetju in opravljanju osnovnih opravil (čiščenje,

priprava kurjave za zimo, čustvena opora, pogovor...). »Stari ljudje, ki imajo močna omrežja socialne opore, se bolj učinkovito spopadajo s škodljivimi učinki stresnih situacij kot njihovi vrstniki, ki ne gojijo tesnih vezi z drugimi.« (Krause 2004:616)

»Medgeneracijsko sodelovanje zajema vse dejavnosti, v katerih sodelujeta vsaj dve generaciji in v obliki neformalnega učenja oziroma druženja izmenjujeta znanje in izkušnje ter bogatita lastno socialno mrežo in socialno mrežo preostalih akterjev. Sodelovanje poteka skozi dialog, ki se odvija z različnimi metodami (npr. druženjem, učenjem, ekonomsko podporo). Vse te metode pripomorejo k večanju medgeneracijske solidarnosti in povezanosti, njihov rezultat pa je sožitje med generacijami.« Hozjan (2010:46 V Mavrič 2015:29)

Slika 1 »Medgeneracijsko sodelovanje« (ibid.)

»Oskrba šibkih družinskih članov družine, še posebej ranljivih starejših, pa je zelo poseben element blaginje; Esping – Andersen (2009:80) jo navaja kot najčistejši primer odpovedi ne enega, ampak dveh stebrov blaginje – družine in trga obenem. Družina vse bolj odpoveduje zaradi zaposlenosti žensk, enakopravna delitev bremen z moškimi pa ni verjetna; poleg tega se zaradi demografskega staranja krči tudi tradicionalno družinski rezervoar oskrbovalcev – hčera. Vztrajanje pri familialističnih politikah bi ta manjko blaginje le še krepilo. Pri dvojni odpovedi, tj. družine in trga, vidi edino logično alternativo v državi blaginje; toda ta pri družinskih storitvah v večini držav ohranja le marginalno vlogo.« (Mandič, Filipovič Hrast 2011: 10–11)

»Najpomembnejši cilj socialnega delavca je pomagati ljudem, da bi dosegali boljše socialno funkcioniranje in povečali sposobnost interakcije in odnose z drugimi, pri čemer se socialno delo srečuje z drugimi sorodnimi profesijami, ki izvajajo pomoč pri interakcijskih problemih. Poleg že navedenega socialni delavci pomagajo pri reševanju individualnih in osebnih problemov. S klienti delajo na ravni zavednega, pomagajo jim, da se soočajo z realnostjo, ne da bi pri tem brkljali po kraljestvu nezavednega.« (Rapoša Tajnšek 1997: 21)

1.2.1 Vpliv revščine na opore starejših

Pri delu strokovni delavci večkrat opažamo, da je življenje starejših oseb težko. Na eni strani so starši, ki so pripravljeni potrpeti še malo in si od ust odtrgati še nekaj malenkosti, zato, da ne bi bremen prenašali na svoje potomce (vračilo DSP in VD), na drugi strani pa se srečujemo s posamezniki, ki si ne morejo od ust odtrgati ničesar, hkrati pa jim otroci nočejo pomagati, v tožbo pa seveda ne bi šli, saj nimajo sredstev za to, oziroma jih pri tem zadržuje moralni zadržek – tožiti svoje otroke.

Velik poudarek pa je treba nameniti tudi kakovostnemu staranju, ki izgubi pravi pomen, če se starostnik dnevno srečuje z mislijo na to, kako bo preživel.

Ramovš (2003:182) pravi, da »je bila pretekla tisočletja kakovost življenja na stara leta odvisna predvsem od sorodnikov in sosedov, v današnjih življenjskih razmerah pa sta sorodstvena in sosedska socialna mreža postali zelo nemočni pri skrbi za kakovostno starost in povezovanje generacij. To svojo pomembno vlogo seveda ohranjata, toda

opravljata jo lahko le deloma; imeti morata primerno pomoč od zunaj in dopolnjevati ju morajo nove socialne mreže«.

Ramovš (2003:189) pravi, da »medčloveška razmerja in odnosi so za človeka v resnici kot mreža, v katero je ujet vse življenje, če hoče ali ne. Medčloveška razmerja in odnosi so socialna mreža, ki človeku:

- pomaga, da uspeva, zadovoljuje svoje potrebe, ustvarja in napreduje,
- postavlja v življenju pravila igre za družbeno sožitje,
- preseje njegovo vedenje in ravnanje v družbeno sprejemljive in nesprejemljive vloge,
- nudi varstvo pred pomanjkanjem in nevarnostmi, čeprav mu s svojimi omejitvami povzroča nevšečnosti,
- v trenutku njegove težave pomaga, da ne propade.«

Mali (2012: 136) pravi, da » ne moremo vplivati na proces staranja, lahko pa vplivamo na to, kako bomo živeli na stara leta, a nova zakonodaja nas pri tem močno omejuje«.

»Pomoč v družini temelji na solidarnosti in občutki odgovornosti. Otroci se čutijo moralno odgovorne, da pomagajo svojim staršem, ki so v stiski. Nenazadnje so odgovorni tudi pred zakonom, da staršem preskrbijo ustrezno pomoč, če je sami ne morejo zagotoviti. Vzorec družinske povezanosti je odvisen od življenjskega stila, nastalega v prejšnjih letih življenja. Tisti, ki so vse življenje razvijali vzorec družinske povezanosti in medsebojne pomoči, ga ohranijo tudi v starosti,« pravi Hojnik – Zupanc (1997:120).

Hlebec in drugi (2012:51) pravijo, da »je solidarnost med odraslimi otroki in njihovimi starši zagotovo najpomembnejši vidik medgeneracijske solidarnosti in je v Sloveniji tudi zakonsko opredeljena. Namreč, odrasli otroci so svoje starše dožni vzdrževati (v kolikor slednji nimajo zadostnih lastnih sredstev za preživljanje).«

Ko prihajajo otroci starostnikov na CSD, velikokrat rečejo: »Kaj, a jaz naj preživljam starša? Jaz imam svojo družino, še zase nimamo dovolj.« Kot pravi Zaviršek² (2012)

²Povzeto po Zaviršek, dostopno: Kriza je izgovor, da se miselnost ni treba spremeniti. *Delo*, 9. 1. 2012. <http://www.delo.si/zgodbe/ozadja/darja-zavirsek-kriza-je-izgovor-da-se-miselnosti-ni-treba-spremeniti.html> (10. 4. 2013).

»Nova zakonodaja bo okrepila transgeneracijsko revščino. Otroci staršev, ki prejemajo denarno socialno pomoč ali varstveni dodatek, torej živijo v revščini, bo moral to pomoč kasneje vračati. Tako se bo nemogoče izvit iz kroga revščine.«

Ob tem se mi poraja vprašanje: kaj storiti, ko tudi otrok ne more preživljati svojega starša? In kaj storiti, ko otrok noče preživljati svojega starša? Je tožba res edini možni način? Bi lahko tukaj nastopila socialna država? Tako se srečujemo s težavami, krizami in stiskami vsi: strokovni delavci na eni in stranke na drugi strani. Danes so tako v stiski starostniki kot tudi njihovi svojci.

Hlebec in drugi (2012:83) omenjajo, da »dajanje drugim in vzpostavljanje pogojev za kasnejšo povračilo je socialno lepilo, ki zagotavlja stabilnost v majhnih skupinah, torej tudi solidarnost v družini. Vzajemna odvisnost krepi kohezivnost v družinskih odnosih. Izmenjavo z drugo osebo (npr. z družinskim članom) omogoča pritrditev in emocionalna opora; izmenjavaje lahko zamaknjena v kasnejše obdobje in ni nujno ekvivalenten vložku.«

Stiska posameznikov in družin je vse večja. Na Centru za socialno delo Domžale je opaziti, da se povečuje število prosilcev za izredno denarno socialno pomoč, ki je namenjena premagovanju trenutne stiske, na katero posamezniki ali družine ne morejo vplivati.

Na porast števila izrednih pomoči opozarja tudi Inštitut RS za socialno varstvo, v svojem poročilu Socialni položaj v Sloveniji 2013–2014, narejenem februarja 2015, ki pravi: »Število upravičencev do IDSP se je 1. decembra 2013 v primerjavi s 1. decembrom 2012 zvišalo za 10,8%. v prvih štirih mesecih leta 2014 je število upravičencev še naraščalo, kar lahko pripišemo sezonskemu porastu, saj gre za obdobje zimskih mesecev, ko se poveča potreba po denarnih sredstvih za plačilo ogrevanja (nakup drv ipd.). Razmerje med prejemniki in upravičenci je pri IDSP skoraj 1:2, kar kaže na to, da je med prejemniki IDSP več družin kot med prejemniki redne DSP. Skupni znesek sredstev za IDSP se je v letu 2012 v primerjavi z letom 2011 zmanjšal za dobrih 19%, v letu 2013 pa se je povečal za slabih 7% v primerjavi z letom 2011 oziroma za 32,2% v primerjavi z letom 2012. Povprečna višina IDSP se je v letu 2012 v primerjavi z letom prej zvišala za slabih 49 evrov, v letu 2013 pa se je v primerjavi z letom prej znižala za dobrih 9 evrov.«³

³Povzeto po Trbanc, Črnjak Meglič in drugi, Končno poročilo. Dostopno na [http://www.irssv.si/upload2/Končno%20poročilo%20\(dopolnjeno-februar15\).pdf](http://www.irssv.si/upload2/Končno%20poročilo%20(dopolnjeno-februar15).pdf).

Tako je vse več nezadovoljstva tudi na strani strank, kar navaja tudi Živec (2013:19), ki pravi, da je »na CSD od 01.01.2012 slišati razburjanje, kričanje in jok (če povzamem le nekaj izjav: »Treba bo s kalašnikom priti in vse postreliti«, »Nesposobni ste«, »Tukaj nihče nič ne dela«, »Ne veste, kaj delate, prijavil vas bom na MDDSZ in direktorici, iščite si novo službo, ker takih na CSD ne rabijo«, »Osebnost bom oglasil tukaj in 'zrihtal', da ne boste več dolgo tukaj«). V današnjem času se pri svojem delu vse pogosteje srečujemo s stisko in nezadovoljstvom posameznikov, ki sta vezana predvsem na gospodarsko krizo v državi in po svetu ter posledično na izgubo zaposlitve. Zelo pomembno se mi zdi poudariti tudi to, da se z nezadovoljstvom srečujemo tudi zaposleni, kar je ugotovila tudi Tamara Rape v svoji raziskavi. (Rape 2005).

»Ljudje se vse življenje soočamo z različnimi krizami, ki so pogosto povezane z bolj ali manj bolečimi izgubami. Pogosto je lahko pozitivna sprememba obenem izguba, povezana z osebno krizo, žalovanjem in duševnim trpljenjem. Čeprav ima človek mnogo notranjih sil in moči, da krizo preživi in vplete v celoto svojega življenja, so prav krize tisti čas, ko človek potrebuje pomoč.« (Zaviršek 1994: 244).

Bomo v krizi, v kateri smo, ljudem resnično v pomoč? Pri tem menim, da ima glavno vlogo družina in nato socialna mreža, če jo posameznik ali družina sploh ima. Sama menim, da bodo ljudje, ki imajo dobro prepleteno socialno mrežo in dobre medsebojne odnose v družini, lažje prebrodili stisko kot ljudje, ki so sami in je njihova socialna mreža okrnjena.

»Socialna opora je lahko materialna, informacijska, čustvena in družabna. Katero od omenjenih vrst opore morejo zagotavljati člani gospodinjstva, je odvisno od medsebojnih odnosov oziroma od sestave gospodinjstva. Ta se v posameznikovem življenju spreminja.« (Šircelj 2011:27)

»Na svetu ni človeka, ki ne bi potreboval pomoči drugih, in ga tudi ni, ki bi drugim ničesar ne mogel dajati. Zavest, da vsakdo od drugih prejema in vsakdo lahko drugim daje, je danes nujna za kakovostno življenje in sožitje, ker nam miselnost materialnega porabništva zamegljuje širok človeški pogled nase in na druge ljudi. In kdor v svoji globini ne doživlja, da človek lahko šele v jeseni življenja dozori do polne človeške modrosti v gledanju nase in na svet ter da pomoč starim ljudem v njihovi onemoglosti in sožitje z njim daje trdnost, da je življenje smiselno – kdor vsega tega ne doživlja, bo bežal od svojega staranja in od

starih ljudi v mrzlično pehanje pri svojem jalovem poskusu zgraditi stolpnico na tankem ledu svoje moči. Neizbežna posledica tega bega je množica osamljenih starih ljudi, ki duševno in socialno hirajo.« (Ramovš 2006: 21–22)

Ivajnsič (2000: 434) pravi, da je posebna funkcija socialnega dela, ki je ne opravlja nobena druga stroka, pomoč ljudem, ki jim grozi socialna izključenost, oziroma tistim, ki so se že znašli v tem položaju. Starostniki imajo, glede na svojo osebnostno strukturo in položaj, v katerem so se znašli, različen odnos do sebe in svojega življenja. Pri iskanju ustrezne rešitve težave je ta odnos zelo pomemben, ker odraža stanje in sposobnost starostnika, njegovo moč ali nemoč, da bi nekaj naredil za zaščito svoje integritete, pravic, da bi uresničil svoje upravičene želje in izboljšal svoj položaj. »Staranje vpliva na socialne mreže, na izbiro ljudi, s katerimi se družimo, in na način, kako to počnemo. Še bolj pomembno pa je, da velja tudi narobe. Socialne mreže vplivajo na staranje – kar pomni, da ne moremo razumeti socialnih vidikov staranja, če ne poznamo obsega socialnih vezi, njihovih potencialov, kvalitet in učinkov.« (Dragoš 2000:293) »Da je starost tudi kulturni pojav, odvisen od navad, vrednot in simbolov, se lahko prepričamo s primerjavo različnih družb ali različnih časovnih obdobj znotraj neke družbe. Ljudje iste (kronološke) starosti so v različnih kulturnih kontekstih vrednoteni različno. Starost je, podobno kot otroštvo in odraslost, fenomen »generacijskih razlik«. Od številnih dejavnikov je odvisno, kakšno bo razvrščanje ljudi v eno ali drugo generacijo, kako je ena generacija razumljena s strani druge in kakšen je odnos med njimi. (ibid.)

Oprelitev socialnega omrežja je ključna naloga socialnega delavca, ko se z njim srečuje pri raziskovanju kompleksnosti težav starostnikov. »Posameznik je vse življenje ujet v mrežo medčloveških razmerij in odnosov. Ti tvorijo socialno mrežo, ki je posamezniku v pomoč pri njegovem lastnem napredovanju in zadovoljevanju potreb. Skozi medčloveška razmerja in odnose se v življenju posamezniku postavijo pravila igre za družbeno sožitje ter se usmerja njegovo vedenje in ravnanje v družbeno sprejemljive oz. nesprejemljive vloge. Kljub temu, da socialna mreža s svojimi omejitvami povzroča posamezniku tudi nevšečnosti, mu hkrati nudi varstvo pred pomanjkanjem in nevarnostmi ter ga v trenutku težav obvaruje pred propadom.« (Ramovš 2003:189 v Pilih, Štante 2013: 67)

Večkrat zasledimo, da so starejši, tako kot otroci, ranljiva skupina. Filipovič Hrast (2011:66) pravi, da: »tudi starejši niso enotna skupina, ampak so med njimi najbolj ranljivi zelo stari, tisti z nizkimi dohodki, šibkim socialnim omrežjem in zgodovino šibkega

socialnega omrežja le tisti, ki imajo šibke možnosti za avtonomijo.« (Grundy 2006 v Filipovič Hrast 2011: 66)

Zato menim, da je naloga vsakega socialnega delavca, ki se pri svojem delu srečuje s starostniki, da je še posebej pozoren na tiste, ki jih navaja Filipovič Hrast (2011: 66), saj je to populacija, ki potrebuje še več pozornosti. Pri tem ne smemo pozabiti, da je to populacija, katere del kakovostnega življenja predstavlja tudi njihovo zdravje.

Pahor in drugi (2011:139) ravno tako opozarjajo, da se »blaginjska politika in zagotavljanje kakovosti življenja srečujeta z novimi izzivi starajočega se prebivalstva. Pomemben element kakovosti življenja je zdravje, ki je tako njen pogoj kakor posledica. Zdravje je kompleksen koncept: njegove fizične, psihične in socialne dimenzije se prepletajo ter medsebojno vplivajo druga na drugo.«

1.3 Zakonodajne spremembe

S sprejetjem nove socialnovarstvene zakonodaje sem sprva mislila, da bodo družbene neenakosti manjše, da bo socialna zakonodaja vsem tistim, ki nimajo zadostnih sredstev, dala možnost upravičenosti do posameznih pravic, vsem tistim, ki pa imajo dovolj sredstev za preživetje, pa le-te vzela.

Ko pa sem dejansko začela odločati o posameznih pravicah, sem ugotovila, da so le redke skupine pridobile (npr. osebe, ki so nezmožne za delo in do sedaj niso bile upravičene do varstvenega dodatka), vsi tisti posamezniki, ki jih lahko uvrščamo med ranljivejše v družbi (otroci, starejši), pa so izgubili pravico do npr. varstvenega dodatka, denarne socialne pomoči – prej državne pokojnine.

Kot pravi Mali (2012:136) »nova socialna zakonodaja postavlja socialno delo v kočljiv položaj. Na eni strani življenjske situacije, v katerih se znajdejo stari ljudje, narekujejo pomoč socialnih delavcev. Ko kaže naša hitra ocena učinkov nove socialne zakonodaje, so socialne stiske starih ljudi večje.«

S sprejetjem nove socialne zakonodaje se je pojavilo tudi odpovedovanje posameznim pravicam (varstveni dodatek, denarna socialna pomoč), saj so se s sprejetjem postavili pogoji, med drugim tudi vknjižba na nepremičnino (prepoved odtujitve in obremenitve premoženja), če posameznik razpolaga s premoženjem in je do posamezne pravice upravičen.

1.3.1 ZUPJS – pravice na kratko

Center za socialno delo (CSD) je od 1. 1. 2012, ko je vstopil v uporabo Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (Ur. l. RS, št.: 62/2010, 40/2011, 40/2012 – ZUJF), ki zajema različne pravice in subvencije, prevzel tudi pravice, o katerih je pred tem odločala druga institucija na podlagi prejšnje zakonodaje (npr. državna pokojnina in varstveni dodatek, o katerem je odločal ZPIZ).

Področje socialnega varstva je eden od sklopov socialne varnosti in temelji na socialni pravičnosti, solidarnosti ter načelih enake dostopnosti in proste izbire oblik. Pomen socialne države je v tem, da pomaga državljanom, ki nimajo ničesar, tako da dostojno živijo. Socialna država pa preko socialne politike zagotavlja ukrepe in storitve, tako da državljani zadovoljijo svoje osebne potrebe kot polnopravni in enakopravni člani družbe in države (MDDSZ, delovno področje, sociala, www.mddsz.gov.si/si/delovna-podrocja/sociala, 25. 4. 2013).

Zaviršek (2012) omenja, da bo nova zakonodaja okrepila transgeneracijsko revščino. Otrok staršev, ki prejemajo denarno socialno pomoč ali varstveni dodatek, torej živi v revščini in bo moral to pomoč kasneje tudi vračati. Tako se bo nemogoče izviti iz kroga revščine. Tudi Leskošek (2010) se strinja s tem, da dlje časa, ko ljudje živijo v revščini, manj možnosti imajo, da se bodo iz revščine izvili. Ob tem se mi porajajo naslednja vprašanja: Kaj storiti, ko tudi otrok ne more preživljati svojih staršev? Otroci povedo, da še sami nimajo dovolj, zato ne zmorejo pomagati še staršem. Kaj storiti, ko otrok noče preživljati svojih staršev? Bi lahko tukaj nastopila socialna država?

Uveljavljanje socialnih transferjev ureja Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS). Pravico do javnih sredstev lahko uveljavite, če vaš dohodek ne presega meje dohodkov, ki jo za posamezno pravico iz javnih sredstev določa zakon, in hkrati izpolnujete tudi druge pogoje, ki jih določajo predpisi, ki urejajo posamezno pravico.

Pravice iz javnih sredstev se uveljavljajo: pri centru za socialno delo (CSD), kjer imate stalno prebivališče ali kjer večina oseb dejansko prebiva (če imajo stalno oziroma začasno prebivališče na različnih naslovih), in sicer osebno, po pošti ali elektronsko (prek portala e-

uprava–samo za otroški dodatek, znižano plačilo vrtca in za državno štipendijo), na enotni vlogi za pridobitev pravic do denarnih prejemkov, subvencij oziroma znižanih plačil.

Denarne prejemke je vlagatelj dolžan uveljavljati v naslednjem zaporedju:⁴

- otroški dodatek,
- denarna socialna pomoč,
- varstveni dodatek in
- državna štipendija.

Vlagatelj je dolžan v zgoraj navedenem vrstnem redu uveljaviti denarni prejemek, do katerega je upravičen, nato lahko uveljavi posamezne subvencije in znižana plačila. Če vlagatelj ne upošteva vrstnega reda, se »izpuščeni« denarni prejemek vseeno upošteva v višini, kot da bi bil dodeljen. Za subvencije in oprostitve plačil vrstni red ne velja.

Subvencije in znižana plačila, ki jih lahko uveljavite, so:

- znižano plačilo vrtca,
- subvencija malice za učence in dijake,
- subvencija kosila za učence,
- oprostitvev plačila socialnovarstvenih storitev,
- prispevek k plačilu družinskega pomočnika,
- subvencija najemnine,
- pravica do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev,
- pravica do plačila prispevka za obvezno zdravstveno zavarovanje ter
- pogrebna in posmrtnina – od 1. januarja 2014 sta pogrebna in posmrtnina obliki izredne denarne socialne pomoči.

⁴Povzeto po MDDSZ, uveljavljanje pravic. Dostopno na:

http://www.mddsz.gov.si/si/uveljavljanje_pravic/nova_socialna_zakonodaja/, MDDSZ z dne, 20.5.2015).

1.3.2 ZUPJS – bistvene spremembe, ki vplivajo na materialno stanje starejših

VARSTVENI DODATEK PO 1.1.2012⁵

Z varstvenim dodatkom se upravičencem za čas prebivanja v Republiki Sloveniji zagotavljajo sredstva za kritje življenjskih stroškov, ki nastanejo v daljšem časovnem obdobju (stroški z vzdrževanjem stanovanja, nadomeščanjem trajnih potrošnih dobrin...) in niso stroški za zagotavljanje minimalnih življenjskih potreb. Varstveni dodatek je namenjen osebam, ki si materialne varnosti ne morejo zagotoviti zaradi okoliščin, na katere sami ne morejo vplivati.

Upravičenci so: državljani Republike Slovenije s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, tujci z dovoljenjem za stalno prebivanje v Republiki Sloveniji in stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, osebe, ki lahko varstveni dodatek uveljavljajo na podlagi mednarodnih aktov, ki obvezujejo Republiko Slovenijo, in so trajno nezaposljivi ali trajno nezmožni za delo ali starejši od 63 let (ženske) oziroma od 65 let (moški) in niso delovno aktivni (niso zaposleni) in so upravičeni do denarne socialne pomoči, oziroma bi lahko bili upravičeni do denarne socialne pomoči, ali če njihov dohodek oziroma lastni dohodek družine presega cenzus za pridobitev denarne socialne pomoči, ne presega pa cenzusa za varstveni dodatek.

Kot trajno nezmožna za delo se šteje oseba, ki ima status invalida I. kategorije, je invalidsko upokojena, ima status invalida po zakonu, ki ureja varstvo duševno in telesno prizadeti oseb, ali ima mnenje invalidske komisije Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje o trajni nezmožnosti za delo – invalidska komisija izda mnenje na zahtevo osebe, ki uveljavlja pravico do varstvenega dodatka in ki plača to mnenje invalidski komisiji.

Kot trajno nezaposljiva oseba se šteje oseba, ki razpolaga z odločbo o nezaposljivosti Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije po predpisih o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov oziroma drugega ustreznega organa po predpisih, ki urejajo status invalidov.

⁵Povzeto po MDDSZ, delovno področje sociala. Dostopno na:
http://www.mddsz.gov.si/si/uveljavljanje_pravic/nova_socialna_zakonodaja/varstveni_dodatek/ (20.5.2015)

Višina varstvenega dodatka. Do varstvenega dodatka je upravičena samska oseba, ki izpolnjuje druge z zakonom določene pogoje in njen mesečni dohodek ne presega 465,71 evra, če ima samska oseba tudi lastni dohodek, se varstveni dodatek določi v višini razlike med 465,71 evra in lastnim dohodkom.

Za družino je varstveni dodatek določen v višini razlike med cenzusom družine za varstveni dodatek in lastnim dohodkom družine, za pridobitev varstvenega dodatka **se ne upoštevajo** denarna sredstva(prihranki) samske osebe v višini do 2500 evrov oziroma do 3500 evrov pri družini.

Cenzus varstvenega dodatka. Primeri višine cenzusa za varstveni dodatek za najbolj pogoste tipe družin, ki bi lahko bile upravičene do varstvenega dodatka:

- Dvočlanska družina:
 - oba člana izpolnjujeta pogoje za varstveni dodatek: 724,15 evra
 - samo en družinski član izpolnjuje pogoje za varstveni dodatek: 527,63 evra
- Tričlanska družina:
 - eden od staršev izpolnjuje pogoje za varstveni dodatek, drugi je aktivni iskalec zaposlitve, otrok je star 25 let in ima status študenta: 743 evrov

VARSTVENI DODATEK pred 1.1.2012⁶

Pojem varstvenega dodatka

1. Zaradi zagotovitve socialne varnosti imajo uživalci starostne, invalidske, vdovske in družinske pokojnine s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, katerih pokojnina ne dosega zneska osnove iz 57. člena tega zakona, pravico do varstvenega dodatka, če skupaj z družinskimi člani nimajo drugih dohodkov, ki bi zadoščali za preživljanje.

2. Višina varstvenega dodatka k starostni in invalidski pokojnini je odvisna od dopolnjene pokojninske dobe, višina varstvenega dodatka k vdovski oziroma družinski pokojnini pa je odvisna tudi od števila uživalcev.

⁶Povzeto po Zakonu o invalidskem in pokojninskem zavarovanju (ZPIZ upb4) od 132.člena do 136. člena.

Premoženjski cenzus

1. Med skupne dohodke uživalca pokojnine in družinskih članov se v smislu prejšnjega člena vštevajo vsi dohodki, ki jih imajo uživalec pokojnine in družinski člani iz delovnega razmerja, dohodek iz samostojne dejavnosti, dohodek od kmetijskih in gozdnih zemljišč, dohodek od premoženja in drugi dohodki, od katerih se plačuje davek, pokojnine in dodatki k pokojnini ter vojaška invalidnina iz tujine, invalidnine in druge dajatve po predpisih o vojaških invalidih in civilnih invalidih vojne, prejemki iz prostovoljnega zavarovanja, prejemki iz starostnega zavarovanja kmetov, preživnine in drugi prejemki, razen tistih, za katere je s posebnimi predpisi določeno, da se pri ugotavljanju premoženjskega stanja ne upoštevajo.
2. Dohodek od kmetijskih in gozdnih zemljišč se vštevata med skupne dohodke uživalca pokojnine in družinskih članov tako, da se katastrski dohodek pomnoži s količnikom za preračun katastrskega dohodka, ki ga določi minister, pristojen za delo.
3. Med skupne dohodke uživalca pokojnine in družinskih članov se ne vštevata dodatek za pomoč in postrežbo ter invalidnina, priznana po določbah tega zakona.
4. Ne glede na določbo prvega odstavka prejšnjega člena uživalec pokojnine ne more pridobiti pravice do varstvenega dodatka, če kljub izkazanemu nizkemu dohodku ni ogrožena socialna varnost uživalca pokojnine in njegovih družinskih članov, s katerimi živi v skupnem gospodinjstvu, ker premoženje uživalca pokojnine in premoženje njegovih družinskih članov presegata 4,194.828 SIT.
5. V premoženje iz prejšnjega odstavka se ne štejejo lastništvo delnic oziroma kapitalskih deležev gospodarskih družb ali zadrug do višine 2 milijona tolarjev, stanovanje ali stanovanjska hiša, ki služi kot prebivališče zavarovanca in njegovih družinskih članov, in kmetijska ter gozdna zemljišča s katastrskim dohodkom do višine, ki je določena kot podlaga za vključitev v obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje po predpisih o pokojninskem in invalidskem zavarovanju.
6. Zavod lahko kadarkoli zahteva, da zavarovanec predloži dokazila in podatke, ki izkazujejo premoženjsko stanje oseb iz prvega odstavka tega člena. Če uživalec pokojnine zahtevanih dokazil ali podatkov v postavljenem roku, ki ne sme biti krajši kot osem dni, ne predloži, se varstveni dodatek ne dodeli ali se ukine.

7. Minister, pristojen za delo, določi, katero premoženje se upošteva po tretjem odstavku tega člena, način ugotavljanja vrednosti in valorizacije vrednosti premoženja iz tretjega odstavka ter enkrat letno uskladi z rastjo inflacije znesek delnic oziroma kapitalskih deležev gospodarskih družb ali zadrug iz četrtega odstavka tega člena.

8. Natančnejše pogoje za pridobitev in uživanje pravice do varstvenega dodatka določi zavod.

Družinski člani, ki se upoštevajo pri ugotavljanju premoženjskega cenzusa

1. Družinski člani, katerih dohodki sestavljajo skupni dohodek družine, so ob pogoju skupnega stalnega bivališča uživalec pokojnine, njegov zakonec ali oseba, ki živi z zavarovancem v zunajzakonski skupnosti, prevzemnik kmetije, na kateri ima upokojenec stalno bivališče, in otroci ter drugi družinski člani, pri katerih obstaja dolžnost preživljanja.

2. V primeru pokojnine za primer zavarovančeve smrti se ob pogoju skupnega stalnega bivališča med družinske člane poleg oseb iz prejšnjega odstavka štejejo tudi vsi souživalci družinske pokojnine in starši otroka – uživalca družinske pokojnine.

Odmera varstvenega dodatka k starostni pokojnini

Varstveni dodatek k starostni pokojnini se odmeri od razlike med pokojnino in zneskom osnove iz 57. člena tega zakona (v nadaljevanju: osnova za odmero varstvenega dodatka) in znaša 60% osnove pri uživalcu pokojnine s pokojninsko dobo 15 ali manj let. Za vsako nadaljnje dopolnjeno leto pokojninske dobe se višina varstvenega dodatka poveča za 2% s tem, da ne presega 100% navedene razlike.

Odmera varstvenega dodatka k invalidski, vdovski ali družinski pokojnini

1. Varstveni dodatek k invalidski pokojnini, priznani zaradi bolezni ali poškodbe izven dela, znaša za uživalca pokojnine s pokojninsko dobo 20 let ali manj najmanj 70% osnove za odmero varstvenega dodatka.

2. Za vsako nadaljnje dopolnjeno leto pokojninske dobe se poveča višina varstvenega dodatka za 2% s tem, da ne presega 100% osnove.

3. Varstveni dodatek k invalidski pokojnini, odmerjeni v sorazmernih delih glede na vzrok za nastanek invalidnosti, se odmeri v sorazmernih delih.

4. Osnova za odmero varstvenega dodatka iz prejšnjega odstavka je razlika med skupnim zneskom odmerjene pokojnine in zneskom osnove iz 57. člena tega zakona. Skupni znesek varstvenega dodatka ne sme presegati zneska razlike med odmerjeno pokojnino in osnovo iz 57. člena tega zakona.

5. Varstveni dodatek k pokojnini po umrlem zavarovancu se odmeri od razlike med pokojnino, odmerjeno po umrlem zavarovancu, in zneskom osnove iz 57. člena tega zakona in znaša 70% za enega, 80% za dva, 90% za tri in 100% razlike za štiri ali več uživalcev pokojnine.

6. Otroku, ki uživa poleg družinske pokojnine po enem roditelju tudi del družinske pokojnine po drugem roditelju, se odmeri varstveni dodatek po prejšnjem odstavku. Del družinske pokojnine po drugem roditelju pa se upošteva med skupnimi dohodki uživalca pokojnine in družinskih članov, ki vplivajo na pravico do varstvenega dodatka.

7. Če nekateri od souživalcev pokojnine po umrlem zavarovancu izpolnjujejo pogoje za varstveni dodatek, drugi pa ne, se varstveni dodatek določi in razdeli, kot da bi vsi izpolnjevali pogoje, nato pa se tako določeni deli varstvenega dodatka izplačujejo samo tistim, ki izpolnjujejo pogoje zanj.

8. Če uživajo pokojnino po umrlem zavarovancu člani ožje in širše družine, pa vsi izpolnjujejo pogoje za pridobitev pravice do varstvenega dodatka, se odmeri tisti del varstvenega dodatka, ki pripada članom ožje družine po petem odstavku tega člena, članom širše družine pa gre ostanek do polnega zneska osnove iz 57. člena tega zakona.

Odmera varstvenega dodatka uživalcu pokojnine, ki uživa tudi pokojnino iz tujine

Uživalcu pokojnine, ki uživa tudi pokojnino, uveljavljeno v tujini, se pri ugotavljanju upravičenosti do varstvenega dodatka in pri njegovi odmeri upošteva seštevek vseh pokojnin.

Bistvene razlike med staro in novo zakonodajo:

- Skupina ljudi, ki po novi zakonodaji ne glede na materialni položaj družine, v kateri živi, ni več upravičena do varstvenega dodatka, so OTROCI, ki po svojih pokojnih starših prejemajo družinsko pokojnino in so do 31.12.2011 prejeli še varstveni dodatek, saj je bila izračunana družinska pokojnina izredno nizka.
- Upravičenost do varstvenega dodatka ni bila vezana na dohodke celotne družine, temveč na dohodek posameznika, zato so bili upravičeni tudi vsi tisti posamezniki, ki so imeli nizke dohodke (pokojnine), ne glede na to, kolikšen je bil skupni dohodek družine (npr. moža in žene). Po novi zakonodaji pa se upošteva dohodek vseh družinskih članov skupaj, kar pomeni, da v primeru, ko zakonca skupaj presegata cenzus za dodelitev varstvenega dodatka, do le-tega nista upravičena.
- Razlika pri upravičenosti do varstvenega dodatka med staro in novo socialno zakonodajo je v tem, da so po novi socialni zakonodaji otroci dolžni preživljati svoje starše, kar pomeni, da je center za socialno delo dolžan pozvati vlagatelja, da predloži dokazilo o dogovoru o preživljanju, kar posledično pomeni, da se pri upoštevanju dohodkov upošteva tudi določena preživnina. Posledično so te osebe upravičene ali do nižje višine varstvenega dodatka ali pa zaradi preseganja cenzusa niso več upravičene.
- Pri upravičenosti do varstvenega dodatka po novi zakonodaji se kot dohodek tudi vlagatelja in njegovih družinskih članov upošteva celotno premoženje (premično, nepremično, prihranki...), kar se po stari zakonodaji ni upoštevalo.
- Skupina posameznikov oziroma posameznic, ki pa so z novo zakonodajo po 1.1.2012 upravičeni do varstvenega dodatka (pa do 31.12.2011 niso bili), so tisti, ki so mlajši od 63 let (ženske) oziroma 65 let (moški) in so hkrati trajno nezmožni za delo, invalidi I. kategorije in niso v institucionalnem varstvu ter izpolnjujejo še vse ostale pogoje za upravičenost do varstvenega dodatka. Ta skupina do 31.12.2011 ni bila upravičena do varstvenega dodatka. Npr.: ženka, samska, brez otrok, stara 35 let, invalid I. kategorije, živi doma, trajno nezmožna za delo po stari zakonodaji ni bila upravičena do varstvenega dodatka, od 1.1.2012 pa je lahko ob izpolnjevanju vseh pogojev (premoženje, stanje na TRR...) upravičena do varstvenega dodatka.

Na razlike, predvsem pa na padec števila upravičencev do varstvenega dodatka, so opozorili Dremelj in drugi (2013: 60–62) v poročilu Inštituta RS za socialno varstvo, ki pravi:

»Če primerjamo podatka o številu prejemnikov varstvenega dodatka decembra 2011 (46.752) in decembra 2012 (10.386), lahko ugotovimo, da se je število prejemnikov zmanjšalo za dobre tri četrtine. Razlogi za tako korenit upad so različni, izhajajo pa iz: - povsem nove opredelitve varstvenega dodatka: varstveni dodatek je po uveljavitvi ZUPJS in ZSVarPre postal samostojna socialnovarstvena pravica z vsemi značilnostmi tovrstnih pravic (na primer podvrženost zaznambi na nepremičnino in omejitvi pri dedovanju), spremenila pa se je tudi njegova funkcija: namenjen je kritju življenjskih stroškov, ki se jim na dolgi rok ni mogoče izogniti oziroma ki nastanejo v daljšem časovnem obdobju (stroškom z vzdrževanjem stanovanja, nadomeščanjem trajnih potrošnih dobrin ipd.), in sicer samo za osebe, ki so nezmožne za delo ali nezaposljive (osebe z ustrežno odločbo ali osebe v starosti nad 63 oziroma 65 let); - zakonskih sprememb pri uveljavljanju pravice do varstvenega dodatka oziroma za vse pravice iz javnih sredstev ter - novega informacijskega sistema, ki ga CSD uporabljajo v postopku uveljavljanja pravic iz javnih sredstev: ta strokovnemu delavcu omogoča, da za večino dohodkov in premoženja vlagatelja in njegove družine avtomatsko pridobi podatke, kar pomeni natančnejši pregled nad materialnim stanjem družine in doslednejše upoštevanje vseh dohodkov in premoženja.«⁷

Po novi socialni zakonodaji so pravico do varstvenega dodatka pridobile osebe, ki do zdaj do nje niso bile upravičene (podrobneje sem jih opisala zgoraj) in so:

trajno nezmožna oseba za delo, na podlagi mnenja invalidske komisije Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje o trajni nezmožnosti za delo in **trajno nezaposljiva oseba**, ki razpolaga z odločbo o nezaposljivosti Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije po predpisih o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov oziroma drugega ustreznega organa po predpisih, ki urejajo status invalidov.

Zaradi te prednosti se je povečalo število upravičenih do varstvenega dodatka, na kar opozarja tudi Inštitut RS za socialno varstvo v svojem poročilu iz februarja 2015, ki pravi: »da je opazno povečanje deleža med 18 in 55 let (slabih 6%) ter starih med 56 in 65 let (za 1,4%). Naraščanje upravičencev do VD v mlajši starostni skupini (18–55) ne preseneča,

⁷Povzeto po IRSSV, Ocena socialna zakonodaja. Dostopno na: http://www.irssv.si/upload2/Ocena_socialna_zakonodaja:IRSSV:2013.pdf, z dne 16.11.2015.

ker so se postopoma uredile razmere glede delovanja komisij Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje in postopkov za ugotavljanje trajne nezmožnosti za delo in posledično priznavanje trajnega VD.

Trend upadanja števila upravičencev do VD med starejšimi (66–80 let in še posebej 81 let in več) je zaskrbljujoč, saj ni povezan z manjšimi potrebami, ampak z odločitvami o neuveljavljanju pravice.«

[http://www.irssv.si/upload2/Končno%20poročilo%20\(dopolnjeno-februar15\).pdf](http://www.irssv.si/upload2/Končno%20poročilo%20(dopolnjeno-februar15).pdf), z dne 16.11.2015, stran 51–52, Trbanc in drugi (2015).

DENARNA SOCIALNA POMOČ PO 1.1.2012⁸

Denarna socialna pomoč je namenjena zadovoljevanju minimalnih življenjskih potreb v višini, ki omogoča preživetje. Določena je z Zakonom o socialnovarstvenih prejemkih (ZSVarPre). Uveljavite jo lahko, če dohodek na osebo ne dosega meje dohodkov, ki je zakonsko predpisana, in so hkrati izpolnjeni tudi drugi z zakonom določeni pogoji.

Upravičenci: Denarno socialno pomoč lahko pridobite, če bivate v Republiki Sloveniji in ste:

državljan Republike Slovenije s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, tujec z dovoljenjem za stalno prebivanje v Republiki Sloveniji in stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, oseba, ki lahko uveljavlja denarno socialno pomoč in varstveni dodatek na podlagi mednarodnih aktov, ki obvezujejo Republiko Slovenijo, hkrati pa nimate dovolj sredstev za preživetje, nimate premoženja in prihrankov, ki bi vam omogočali preživetje, in aktivno rešujete svojo socialno problematiko.

Upravičenec do denarne socialne pomoči je: kdor si ne more preživetja zagotoviti sam z delom, s pravicami iz dela ali zavarovanjem, z dohodki iz premoženja in iz drugih virov oziroma z nadomestili ali prejemki po drugih predpisih ali s pomočjo tistih, ki so ga dolžni preživljati, ali na drug način, ki ga določa zakon, kdor si zase in za družinske člane ne more zagotoviti sredstev v višini minimalnega dohodka iz razlogov, na katere ni mogel

⁸Povzeto po MDDSZ, delovno področje, sociala. Dostopno na: www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/denarna_socialna_pomoc/ (20.5.2015).

vplivati, in je uveljavil pravico do denarnih prejemkov po drugih predpisih in pravico do oprostitev in olajšav po ZUPJS.

Višina: Denarna socialna pomoč je odvisna od višine dohodkov, števila družinskih članov, premoženja, prihrankov ter zagotovljene oskrbe in morebitnega obstoja krivdnega razloga (na primer neprijavljenost pri Zavodu RS za zaposlovanje, prestajanje zaporne kazni...).

Način in obdobje upoštevanja dohodka: Upoštevajo se dohodki, prejeti v zadnjih treh ali 4–12 mesecih ali v 13 mesecih pred mesecem vložitve vloge. ZSVarPre loči med različnimi dohodki in načini njihovega upoštevanja (od 20. do 23. člena ZSVarPre):

- periodični dohodek (plače, pokojnine, preživnine, rente, drugi dohodki – v enakih ali podobnih zneskih ali časovnih obdobjih),
- občasni dohodek (dediščine, darila, odškodnine, odpravnine, nagrade in drugi dohodki, prejeti samo enkrat, ki niso iz priložnostnega dela),
- priložnostni dohodek (dohodki, prejeti v zadnjih treh mesecih pred mesecem vložitve vloge za opravljeno delo največ dvakrat ali študentsko delo).

Dodeljevanje denarne socialne pomoči / trajanje pravice: Denarna socialna pomoč se dodeli za določen čas, odvisno od okoliščin, ki so podlaga za dodelitev in višino denarne socialne pomoči. Dodeli se za obdobje:

od 1 do 3 mesecev: ko je vloga vložena prvič,

od 1 do 6 mesecev: v primeru ponovne vloge (prejemanje denarne socialne pomoči brez presledkov), če so okoliščine, ki so podlaga za dodelitev in določitev višine denarne socialne pomoči, v času prve oziroma prejšnje in ponovne odločitve ostale nespremenjene, za 1 leto: če zaradi starosti nad 63 let za ženske in nad 65 let za moške, bolezni ali invalidnosti ali drugih okoliščin ni mogoče pričakovati izboljšanja socialnega položaja upravičenca, trajno: za osebo, ki je trajno nezaposljiva ali trajno nezmožna za delo, ali v starosti nad 63 let za ženske in nad 65 let za moške in ki je brez premoženja, upoštevanega po ZUPJS, ali je v institucionalnem varstvu in tudi njeni družinski člani izpolnjujejo enake pogoje.

Prepoved odtujitve nepremičnine: Vlagatelj za denarno socialno pomoč, ki je lastnik stanovanja ali stanovanjske hiše, v kateri živi in je v zadnjih 24 mesecih več kot osemnajstkrat prejel denarno socialno pomoč, je (pod pogoji, ki se nanašajo na velikost in

vrednost njegove nepremičnine) upravičen do denarne socialne pomoči le, če dovoli vpis prepovedi odtujitve (prodaje, prepisa...) in obremenitve svoje nepremičnine v zemljiški knjigi v korist Republike Slovenije, ki zagotavlja sredstva.

Če je upravičenec do trajne denarne socialne pomoči ali upravičenec, ki je v zadnjih treh letih pred vložitvijo vloge prejel denarno socialno pomoč najmanj štiriindvajsetkrat, se mu z odločbo o upravičenosti do denarne socialne pomoči prepove odtujiti in obremeniti nepremičnino, katere lastnik je, v korist Republike Slovenije.

Omejitev dedovanja: Če je zapustnik prejel denarno socialno pomoč za več kot 12 mesecev, se za prejeto denarno socialno pomoč dedovanje premoženja zapustnika omeji tako, da se višina dane pomoči zmanjša za 12 najvišjih mesečnih zneskov prejete pomoči, nato pa zmanjša še za 1/3 dane pomoči.

Če je zapustnik prejel denarno socialno pomoč za 12 ali manj mesecev, se terjatev do zapuščine ne uveljavlja. Izredna denarna socialna pomoč in njeni dve obliki – izredna denarna pomoč kot pomoč pri kritju stroškov pogreba (pogrebna) in po smrti družinskega člana (posmrtnina) se ne vračata.

Državno pokojnino je po 1.1.2012 zamenjala denarna socialna pomoč, pred 1.1.2012 pa so bili pogoji za pridobitev državne pokojnine naslednji. Pravico do državne pokojnine je lahko uveljavila:⁹

1. Oseba s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, ki nima pravice do pokojnine po tem zakonu, iz tujega javnega pokojninskega sistema oziroma po drugih predpisih, in katere lastni dohodki ne presegajo premoženjskega cenusa za pridobitev pravice do varstvenega dodatka po tem zakonu, pridobi pravico do državne pokojnine, če:

– je dopolnila 65 let starosti in

– je med 15. in 65. letom starosti najmanj 30 let imela prijavljeno stalno prebivališče v Republiki Sloveniji.

⁹59. člen Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (UPB4 109/2006).

2. Državna pokojnina iz prejšnjega odstavka znaša 33,3% najnižje pokojninske osnove.

3. Oseba, ki je upravičena do samostojne družinske oziroma vdovske pokojnine, ki ne dosega zneska državne pokojnine, lahko ob pogojih iz prvega odstavka tega člena namesto te pokojnine uveljavi pravico do državne pokojnine.

Bistvena razlika:

- Do državne pokojnine je bil upravičen vsak, ki je izpolnjeval starostni pogoj. Državno pokojnino je nadomestila denarna socialna pomoč, kar pomeni, da so se vstopni pogoji za upravičenost do le-te spremenili oziroma zaostriili, saj se tako, kot pri varstvenem dodatku, upoštevajo vsi dohodki družinskih članov in premoženje vseh družinskih članov, s tem pa marsikdo ne izpolnjuje pogojev do te pravice.
- Razlika je tudi v tem, da se po novem prejemnikom denarne socialne pomoči naredi zaznamba na njihovo nepremičnino, pod pogojem, da je v zadnjih treh letih pred vložitvijo vloge prejel denarno socialno pomoč najmanj štiriindvajsetkrat, kar za čas prejemanja državne pokojnine ni veljalo. Tudi v teh primerih so se posamezniki odločali za odpoved pravici do denarne socialne pomoči še pred 1.1.2012.

2 PROBLEM IN HIPOTEZE

2.1 Opredelitev problema in teza

Od 1. 1. 2012, ko je vstopil v veljavo oziroma v uporabo Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (Ur. l. RS, št.: 62/2010, 40/2011, 40/2012 – ZUJF), ki zajema različne pravice in subvencije, prevzel tudi pravice, o katerih je pred tem odločala druga institucija na podlagi prejšnje zakonodaje (npr. državna pokojnina in varstveni dodatek, o katerem je odločal ZPIZ), je center za socialno delo (CSD) je s prenosom omenjenih pravic ponovno – po uradni dolžnosti – preveril upravičenost do teh pravic in jih na novo določil. Državne pokojnine so se nadomestile z denarnimi socialnimi pomočmi, varstveni dodatek je ostal, o obeh pravicah pa smo ponovno odločali. Ob ponovnem odločanju so nemalokrat posamezniki upravičenost do določene pravice (npr. varstveni dodatek ali državna pokojnina) izgubili. Za magistrsko delo sem želela preveriti, kako nova zakonodaja vpliva na položaj starejših oseb v družbi, še posebej starejših žensk, in kakšno oporo, če sploh, dobijo v svoji družini. Namen tega dela je ugotoviti in hkrati opozoriti na položaj starejših v družbi ter preveriti, ali je zaradi nove zakonodaje njihov položaj slabši in hkrati v večinskem delu odvisen od drugih (starejše ženske).

Določene skupine žensk pripadajo ekonomsko in socialno ranljivejšim skupinam prebivalstva, ki jih omenja tudi Zaviršek (1994). Gre predvsem za tiste, ki same vzdržujejo otroke. Z novo zakonodajo so veliko izgubile tudi družine šolajočih otrok, ki se sedaj preživljajo le z enim dohodkom starša in pokojnino otrok (en roditelj je umrl), do varstvenega dodatka pa po novi zakonodaji niso upravičeni več, saj so otroci mladoletni. S tem so izgubili del dohodka, ki je zagotavljal večjo možnost preživljanja mladoletnih otrok.

Ob tem se mi poraja vprašanje: Kaj storiti, ko tudi otrok ne more preživljati svojih staršev? Otroci povedo, da še sami nimajo dovolj, zato ne zmorejo pomagati še staršem. In kaj storiti, ko otrok noče preživljati svojih staršev? Bi lahko tukaj nastopila socialna država? O tem, ali je Slovenija še socialna država, govori tudi Dragoš (2013), ki hkrati omenja, da višina denarne socialne pomoči ne pokriva minimalnih življenjskih stroškov. In kako potem preživeti oziroma živeti dostojno?

Ko pogledamo z vidika starostnika, si le-ti želijo biti čim manj odvisni od drugih (tudi od svojih otrok), ne želijo jim biti v breme, saj s tem izgubijo avtonomnost in občutek neodvisnosti, hkrati pa, če se staremu človeku odvzame vsaka skrb za samega sebe, začnejo preostale življenjske sposobnosti hitro upadati in postane odvisen od okolice prej, kot bi to zahtevalo njegovo zdravstveno stanje. Ohranjati je treba dosedanje sposobnosti in razvijati nove, da ostareli ohranijo svojo neodvisnost in samostojnost. Kot pravi Mali (2000), jim to lahko omogočijo tudi različne institucije, ki so namenjene starostnikom (univerza za tretje življenjsko obdobje, skupine starih ljudi za samopomoč, društva upokojencev), kjer lahko doživljajo zadovoljstvo, se v njihovem okviru potrjujejo, dvigujejo samozavest in se osebno krepijo. Kadar pa starejši potrebujejo pomoč, si jo velikokrat poiščejo v krogu družine (otrok), ali bodo pomoč z njihove strani dejansko prejeli, pa je nemalokrat odvisno od njihovih odnosov.

Teza:

Kljub temu, da država trdi, da je nova zakonodaja pravičnejša, ker preprečuje zlorabe, menim, da ni ravno tako, saj so vstopni kriteriji za posamezne pravice strogi in selektivni, kar številnim ljudem ne omogoča, da uveljavijo pravico, čeprav so v hudih materialnih stiskah. Negativni učinki so vidni še zlasti pri starejših ženskah.

2.2 Hipoteze

Hipoteze

H1: Po novi zakonodaji je do varstvenega dodatka v občinah Domžale, Lukovica, Moravče, Trzin in Mengeš (pristojnost CSD-ja Domžale) upravičenih manj oseb kot pred sprejetjem tega zakona.

H2: Prejemnice državne pokojnine niso upravičene do denarne socialne pomoči, ker presegajo cenzus, določen z zakonom.

3 METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave in spremenljivke

Raziskava je temeljila na kvalitativnem pristopu k raziskovanju (deset intervjujev), vsebovala pa je tudi kvantitativni del. Pri kvantitativnem delu sem se oprla predvsem na podatke, iz katerih je razvidno, koliko posameznikov je še upravičenih do varstvenega dodatka in denarne socialne pomoči (podatki, preneseni iz ZPIZ-a na CSD, pri katerih smo ponovno odločali po uradni dolžnosti in ugotavljali upravičenost do dveh pravic: državne pokojnine, ki je sedaj po novem denarna socialna pomoč, in pravice do varstvenega dodatka) in, katere skupine so varstveni dodatek avtomatično izgubile.

Spremenljivke: starost, spol, pravica (npr. pravica do varstvenega dodatka v povezavi s starostjo).

S kvantitativnim raziskovanjem sem pridobila podatke, s katerimi lahko odgovorim na prvi dve raziskovalni vprašanji, na drugi dve vprašanji pa s kvalitativno raziskavo, kjer upoštevam po Mescu (1998:28) prvo načelo kvalitativne metode, ki pravi, da raziskovalec prisluhne ljudem, ki jih raziskuje.

3.2 Merski instrumenti in viri podatkov

Podatke sem pridobila na osnovi:

Desetih intervjujev posameznic (starejših od 63 let), ki so izgubile ali pravico do varstvenega dodatka ali prej veljavne državne pokojnine in so pripravljene sodelovati v raziskavi in s katerimi se srečujemo zaposleni pri svojem delu. Oblikovala sem listo vprašanj, vodilo za intervju (delno strukturiran intervju).

Ostale podatke sem pridobila iz sistema, s katerim razpolaga Center za socialno delo Domžale (ISCSD2).

3.3 Populacija in vzorčenje

Populacijo predstavljajo starejše ženske.

- Stvarno = ženske, ki so bile upravičene do varstvenega dodatka in od 1.1.2012 niso več

- Krajevno = populacija, ki jo pokriva pristojnost Centra za socialno delo Domžale (Občine: Domžale, Lukovica, Moravče, Trzin in Mengeš)

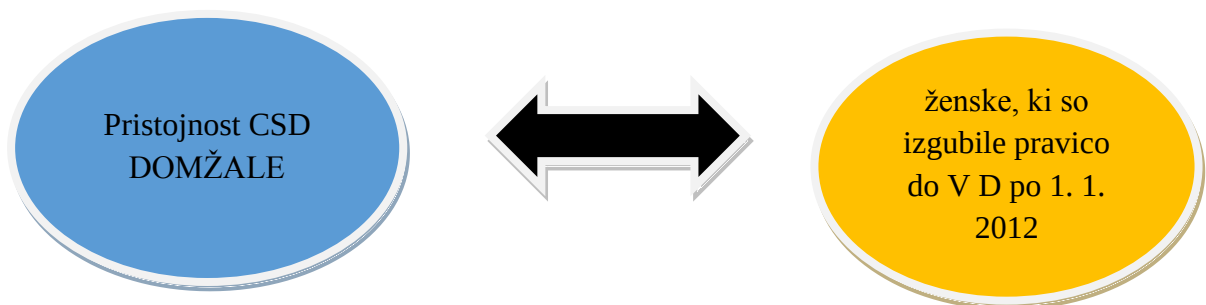
Vzorčenje: pri pregledu evidenc nisem vzorčila, ampak pripravila oziroma vključila v raziskavo celotno populacijo.

Za kvalitativen del sem iskala osebe na Centru za socialno delo Domžale med svojimi uporabnicami in pri kolekih, predvsem sem si želela, da so si intervjuvanke med seboj različne po starosti, statusu (ima otroke ali ne) in območju bivanja (Domžale, Trzin – urbano, Moravče, Lukovica, Mengeš – podeželje).

Opravila sem deset intervjujev in ko sem začela opazati, da ne dobivam več novih in s tem različnih informacij, sem se odločila, da novih enot ne bom iskala.

Pri kvantitativnem delu so v raziskavo vključeni vsi (moški, ženske, otroci), za katere smo prejeli prenos podatkov iz ZPIZ-a in zanje preverjali nadaljnjo upravičenost do pravic (varstvenega dodatka ali denarne socialne pomoči).

Slika 2 Ženske, ki so izgubile pravico do VD po 1.1.2012

3.4 Zbiranje podatkov

Zbiranje sekundarnih podatkov je potekalo:

Junij 2013 = osnovni podatki o številu prenosov odločanja iz ZPIZ-a na CSD

November, december 2015 = podrobna analiza oziroma razčlenitev podatkov glede na spol, starost, stan.

Zbiranje primarnih podatkov (intervjuji) je potekalo od decembra 2014 do aprila 2015. Intervjuje sem izvajala v svoji pisarni na Centru za socialno delo Domžale, trajali pa so v povprečju 1 uro. Pri dveh osebah sem v okviru svojega dela dobila priložnost povedano zgodbo doživeti tudi na njihovem domu oziroma videti na terenu, kako dejansko poteka življenje starejše osebe, s tem pa sem dobila še bolj natančen odgovor na vprašanje.

3.5 Obdelava podatkov

Podatke sem obdelala s kvalitativno in kvantitativno metodo. Pri kvalitativnem delu raziskave sem izvedla kodiranje in posamezne sorodne kode združila v kategorije. Te kode sem nato poimenovala z relevantnimi pojmi in jih med seboj primerjala ter tako ugotavljala razlike in podobnosti. Pri kvalitativni analizi podatkov sem delala po načelih (Mesec 1998) prosto pripisovanje pojmov ali poimenovanje (odprto kodiranje). Odprto kodiranje je postopek oblikovanja pojmov (postopek konceptualizacije) iz empiričnih opisov, to je iz v postopku razčlenitve dobljenih enot besedila. Je postopek kategoriziranja in razvrščanja podatkov, v katerem posameznim delom besedila pripisujemo pojme; besedila, ki smo jim pripisali isti pojem, zberemo, jih ločimo od besedil, ki spadajo pod drug pojem, in tako organiziramo podatke. Na podlagi analize sem pripravila poskusno teorijo.

Kvantitativne podatke sem prikazala s pomočjo tabel in grafov. Hipoteze sem na podlagi pridobljenih rezultatov potrdila.

4 REZULTATI

4.1 Rezultati kvantitativnega dela raziskave

Rezultati kvantitativne raziskave nam povedo, da je s prenosom odločanja o pravici do varstvenega dodatka in državne pokojnine, zdaj denarne socialne pomoči, zaradi nove socialne zakonodaje prešlo iz Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje na centre za socialno delo, da se je število upravičenih občutno zmanjšalo, na kar kažejo spodnje tabele.

4.1.1 Varstveni dodatek, po 1.1.2012

1.1.2012 je Center za socialno delo Domžale prejel 590 primerov, za katere je moral ponovno odločati o upravičenosti do varstvenega dodatka. Od 590 (100%) primerov jih je 199 (33,8%) posameznikov oziroma posameznic ohranilo pravico do varstvenega dodatka, drugih 391 (66,2 %) pa od 1.1.2012 dalje ni bilo več upravičenih. Med vsemi neupravičenimi sem dodala število neupravičenih otrok. K temu rezultatu moramo prišteti še 59 sklepov o odpovedi do te pravice, kar pomeni, da do varstvenega dodatka po 1.1.2012 ni več upravičenih 450 posameznikov ali posameznic ter 43 otrok, kar skupaj znaša 76,2%.

Tabela 1: Varstveni dodatek, upravičenost glede na spol

SPOL	PRENOS ZPIZ – VD	ŠE UPRAVIČENI PO 1.1.2012	NISO VEČ UPRAVIČENI PO 1.1.2012	SKLEPI – ODPOVED PRAVICI
ŽENSK	370 (67,64%)	139 (37,6%)	193 (52,1%)	38 (10,3%)
MOŠKI	177 (32,36%)	60 (33,9%)	96 (54,2%)	21 (11,9%)
SKUPAJ	547 (100%)	199 (36,3%)	289 (52,9%)	59 (10,8%)

(VIR: ISCS2, sistem Centra za socialno delo Domžale)

Rezultati povedo, da smo pri prenosu podatkov odločali v 547 primerih, od tega je še naprej upravičenih le še 139 žensk, kar predstavlja 25,4%, in 60 moških, kar predstavlja 10,9%. Skupaj je upravičenih še 199 posameznikov in posameznic, kar znaša 36,3%.

Neupravičenih žensk je kar 193 oziroma 52,1 %, če k temu dodamo še ženske, ki so se odpovedale tej pravici, to skupaj znaša 231 žensk, kar predstavlja 62,4 %.

Neupravičenih moških do varstvenega dodatka je 96 oziroma 54,2%, če k temu prištejem še vse tiste, ki so se pravici do varstvenega dodatka odpovedali, znaša to 117, kar predstavlja 66,1%.

Skupaj je neupravičenih posameznikov in posameznic 289 oziroma 52,9%, če pa k temu številu prištejemo še vse tiste, ki so se pravici odpovedali, znaša to število 348 oziroma 63,6% vseh, za katere je Center za socialno delo Domžale izdal odločbo ali sklep.

Tabela 2: Upravičenost otrok do varstvenega dodatka

ZPIZ – VD OTROCI	ŠTEVILO PRENOSA ZPIZ – VD	ŠTEVILO ODLOČB	UPRAVIČENOST PO 1.1.2012
VSI OTROCI	43 (100%)	28	NIHČE 100%

(VIR: ISCSD2, sistem Centra za socialno delo Domžale)

Rezultati povedo, da po 1.1.2012 otroci niso več upravičeni do varstvenega dodatka po novi socialni zakonodaji. Center za socialno delo Domžale je odločal za 43 (100%) otrok, in sicer v 28 odločbah, saj je v primeru upravičenosti do varstvenega dodatka več otrok v isti družini o pravici odločal z eno odločbo. V vseh teh primerih so starši šolajočih otrok, ki so bili zaradi nizke družinske pokojnine upravičeni do varstvenega dodatka, ostali brez dela dohodka, namenjenega preživljanju otroka.

4.1.2 Državna pokojnina, po 1.1.2012 denarna socialna pomoč

1.1.2012 je Center za socialno delo Domžale prejel 150 primerov, za katere je moral ponovno odločati o upravičenosti prej do državne pokojnine, sedaj do denarne socialne pomoči. Od 150 primerov je 23 posameznikov oziroma posameznic ohranilo pravico do sedaj denarne socialne pomoči, kar predstavlja le še 15,3% upravičenih, drugih 108 oziroma 72 % pa od 1.1.2012 dalje ni več upravičenih. Izdali smo tudi 19 sklepov o odpovedi pravici do denarne socialne pomoči, kar predstavlja 12,7 %.

Tabela 3: Državna pokojnina, denarna socialna pomoč

SPOL	ŠT. PRENOSA ZPIZ – DP	ŠE UPRAVIČENI PO 1.1.2012	NISO VEČ UPRAVIČENI PO 1.1.2012	ŠTEVILO ODPOVEDI PRAVICI
ŽENSKE	137 (91,3%)	17 (12,4%)	103 (75,1%)	17 (12,5%)
MOŠKI	13 (8,7%)	6 (46,1%)	5 (38,5%)	2 (15,4%)
SKUPAJ	150 (100%)	23 (15,3%)	108 (72%)	19 (12,7%)

(VIR: ISCS2, sistem Centra za socialno delo Domžale)

Rezultati so pokazali, da smo pri prenosu podatkov odločali o pravici, pri čemer je bilo kar 137 (91,3%) žensk, od katerih jih kar 103 (75,1%) ni več upravičenih do denarne socialne pomoči, kar je zastrašujoč podatek, saj iz tega izhaja, da se vse več žensk srečuje z nižjimi mesečnimi dohodki. K temu številu moramo prišteti še 17 sklepov, kar pomeni, da skupno do denarne socialne pomoči po 1.1.2012 ni upravičenih 120 žensk, kar predstavlja kar 87,6%. Odločali smo tudi za 13 (8,7%) moških, od katerih do pravice ni več upravičenih pet (38,4%), če pa k temu dodamo še dva sklepa, to število skupaj znaša sedem neupravičenih moških, kar predstavlja 53,9%.

Rezultati raziskave (kvantitativne) pokažejo, da lahko obe hipotezi potrdimo. Prvo hipotezo zato, ker je z novo zakonodajo do varstvenega dodatka upravičenih manj posameznikov oziroma posameznic, prav tako pa lahko potrdimo tudi drugo hipotezo, saj je do denarne socialne pomoči upravičenih manj posameznic kot pred sprejeto zakonodajo.

4.2 Rezultati kvalitativnega dela raziskave (deset intervjujev starejših žensk)

Tabela 4: Starost anketirank

Starost anketirancev	Število
Od 70–80 let	6
Od 80–90 let	4

Starost anketirank je visoka, najstarejša anketiranka je stara 86 let in najmlajša 71 let.

Tabela 5: Kakšno je vaše materialno stanje po izgubi / ohranitvi varstvenega dodatka?

Materialno stanje	Število odgovorov
Težko, veliko težje kot pred izgubo varstvenega dodatka.	2
Slabše, saj je manj sredstev in si manj lahko privoščiš.	2
Sedaj, po izgubi sredstev, je treba gledati na vse, kje boš lahko sploh še kaj privarčeval.	4
Sedaj je življenje težko, gledati je treba tako na ceno vsake stvari, ki jo želiš kupiti, kakor tudi na to, ali boš sploh kupil.	2

Vse anketiranke so povedale, da se je njihov materialni položaj spremenil, saj so ostale brez rednega dohodka, s katerim so razpolagale same in je bil njihov. Njihov materialni položaj je slabši, življenje še težje in na vsakem koraku morajo paziti, tako pri izbiri kakor tudi ceni.

Izjave:

»Moje materialno stanje je težje, saj nimam več toliko sredstev. Navajena sem skromnega življenja, sedaj bom živel še bolj skromno.«

»Življenje je težje.«

»Moje stanje je slabše, saj nimam več varstvenega dodatka.«

Tabela 6: Kakšne so vaše življenjske okoliščine v smislu: Koliko hrane si lahko kupite, oziroma ali pri izbiri hrane gledate na ceno?

Količina in cena hrane	Število odgovorov
Vedno vzamem toliko, kot potrebujem, in vedno izbiram cenejše izdelke.	10
Skrbno ravnam z denarjem, nekaj zelenjave si pridelam na vrtu in vedno gledam na ceno hrane, dragih stvari si ne privoščim.	3

Anketiranke so povedale, da morajo preudarno ravnati s sredstvi, predvsem tako, da izbirajo cenejše izdelke (hrana), tiste, ki pa imajo doma vrt, si pomagajo tudi tako, da si hrano pridelajo same in jo nato shranijo za čez zimo (krompir, čebulo, česen ...).

Izjave:

»Pri izbiri hrane moram skrbno gledati na ceno, kupujem jo v diskontu, saj je tam ceneje in redno spremljam akcije«

»Vedno gledam na ceno kaj kupim in se potem odločim ali sploh kupim.«

»Skrbno ravnam z denarjem, se že do sedaj skromno živela.«

»Vrt me rešuje, saj si nekaj malega lahko pridelam doma. Imam majhno pokojnino in moram paziti povsod.«

Tabela 7: Imate še kakšne druge stroške (dodatno zavarovanje, RTV-prispevek...)?

Dodatni stroški	Število odgovorov
RTV, dodatno zavarovanje = plačuje	9
Dodatno zavarovanje = ne plačuje	1

Anketiranke so povedale, da imajo poleg rednih položnic še dodatne (RTV, dopolnilno zdravstveno zavarovanje), ena anketiranka pa je povedala, da si dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja ne plačuje, saj si ga ne more privoščiti.

Izjava:

»Imam stroške, dopolnilnega zavarovanja si ne plačujem, saj si ga ne morem.«

Tabela 8: Zmorete sami plačevati stanovanjske položnice (elektrika, voda, komunalne storitve, ogrevanje)?

Življenjske okoliščine	Število odgovorov
Vedno znova je dilema: ali plačati položnice ali kupiti hrano, saj so vsi stroški skupaj visoki.	2

Pri izbiri hrane redno gledam na ceno, položnice še zmorem plačati.	6
Mesečna sredstva zadostujejo le za hrano, pri plačilu položnic mi pomaga sin/hči.	2

Rezultati so pokazali, da si večina še zmore plačati položnice, vendar morajo paziti pri nakupu hrane (pri hrani varčujejo), dve anketiranki pa sta povedali, da sami vseh položnic ne zmoreta plačati, zato jima pomagajo svojci.

Izjave:

»Zmorem plačati, tako da zaprosim za izredno pomoč.«

»Ne zmorem vedno plačati, zato mi pomaga hčerka.«

»Položnice in ogrevanje si ne morem plačati sama, saj je ogrevanje zelo drago. Takrat se odločim ali položnica ali hrana. Takrat zaprosim za enkratno socialno pomoč ali občinsko pomoč.«

Tabela 9: Imate otroke in ali vam pomagajo pri pokrivanju mesečnih stroškov?

Ima otroke	8
Nima otrok	2

Od vseh anketirank samo dve nimata svojih otrok. Od osmih anketirank jih je šest povedalo, da otroci pomagajo, dve pa sta povedali, da jima otroci ne morejo pomagati (eni zaradi bolezni ne morejo, drugi pa zato, ker tudi sami nimajo dovolj sredstev).

Izjava:

»Hčerka mi ne more pomagati, saj tudi sama nima.«

»Nimam otrok, pomaga mi CSD in sosedi.«

Tabela 10: Vam otroci pomagajo tudi v nematerialni obliki (pospravljanje, priprava drv za kurjavo, prinašanje hrane ...) in kako?

Kako otroci pomagajo?	Število odgovorov
Pomagajo pri pokrivanju stroškov.	3
Občasno mi dajo 50 EUR.	1
Pomagajo pri pripravi drv za kurjavo.	1
Pomagajo s hrano.	1

Rezultati so pokazali, da otroci pomagajo svojim staršem, trem anketirankam pomagajo pri plačilu položnic, eni občasno dajo 50 EUR, eni pomagajo pri pripravi drv ali pa pomagajo s hrano.

Izjave:

»Če mi hčerka ne bi pomagala, ne vem kako bi.«

»Sin mi pripravi drva za zimo, saj sem jaz že stara za to.«

»Otroci mi pomagajo tako, da mi prinesejo hrano.«

Tabela 11: Ali imate oporo / pomoč tudi pri drugih sorodnikih (sestre, bratje, drugi sorodniki) in kakšno?

Imam oporo pri sorodnikih	4
Nimam opore pri sorodnikih	6

Pri opori drugih sorodnikov so rezultati pokazali, da vsi nimajo opore, pri tem pa so intervjuvanke navedle, da predvsem tudi zato, ker bratov ali sestre nimajo več, z mlajšimi pa nimajo stikov.

Izjave:

»Pomoči sorodnikov nimam, saj mi pomagajo moji otroci.«

»Bratov in sester nimam več, so že vsi pokojni.«

Tabela 12: Materialna / nematerialna pomoč

Vrsta opore	Število odgovorov
Pogovor, druženje	4
Občasen pregled nečakinje (zaradi bolezni)	1
Pomoč pri pospravljanju	1

Vse tiste anketiranke, ki dobijo pomoč oziroma oporo pri svojih sorodnikih, so v večini navedle, da gre predvsem za pomoč v smislu pogovora in druženja. Ena anketiranka je povedala, da jo občasno obišče nečakinja, ki je zdravnica, in ji tako pomaga. Druga anketiranka je navedla, da dobi pomoč tudi tako, da ji pomagajo pri pospravljanju.

Izjave:

»Pomaga mi nečakinja, ker je zdravnica. Zato me občasno obišče in me pregleda.«

»Moji sorodniki so vsi že oslabei. Občasno se slišimo in družimo, kolikor nam zdravje dopušča.«

Tabela 13: Ali imate oporo / pomoč pri sosedih, prijateljih, ljudeh v skupnosti in kakšno (materialno / nematerialno)?

Imam oporo	10
Nimam opore	/

Vse anketiranke so navedle, da imajo oporo oziroma pomoč pri sosedih in prijateljih, saj se z vsemi dobro razumejo.

Tabela 14: Vrsta opore

Vrsta opore	Število odgovorov
Pogovori, obiski na domu	10
Prinašanje hrane iz trgovine (pomoč)	3
Pomoč pri prevozu (do zdravnika)	1

Oporo, ki jo prejmejo anketiranke od sosedov, prijateljev in skupnosti, so predvsem pogovor, kratki obiski na domu, nekaterim (3) prinesejo iz trgovine hrano (vsaj takrat, kadar nakupijo več) in pomoč pri prevozu (1).

Izjave:

»Sosed mi pomagajo, malo poklepetamo, pa iz trgovine mi kaj pripeljejo.«

»Kadar potrebujem prevoz do zdravnika, me pelje sosed, saj drugega nimam.«

»S sosedi popazimo drug na drugega.«

Tabela 15: Ali ste deležni pomoči / opore tudi pri različnih službah (CSD, patronažna služba ZD, Rdeči križ, prostovoljci...) in kako vam pomagajo?

Pomoč institucij / prostovoljcev	Število odgovorov
CSD	6
Patronažna služba ZD	4
Občina	6
Rdeči križ, Karitas	2

Večina anketirank pride na center za socialno delo, na občino stalnega prebivališča, nekatere obiskuje patronažna služba, obiščejo pa tudi Rdeči križ Slovenije in Karitas.

Izjava:

»Brez pomoči CSD bi težko plačala vse položnice.«

Tabela 16: Vrsta pomoči

Vrsta pomoči	Število odgovorov
CSD (denar, pogovor, opora)	6
Patronažna služba ZD (previjanje rane, pogovor, opora)	4
Občina (občinska pomoč – denar)	6
Rdeči križ, Karitas (hrana, plačilo položnice)	2

Pomoč, ki jo anketiranke prejmejo s strani centra za socialno delo, so pogovor, opora in denar (izredna denarna socialna pomoč, dvakrat letno), na občini stalnega prebivališča prejmejo občinsko pomoč (enkrat letno), s strani patronažne službe ZD so deležne predvsem oskrbe (rane), pogovora in tudi opore. Nekatere izmed anketiranih pa so povedale, da obiščejo tudi Rdeči križ Slovenije, tam prejmejo paket s hrano, Karitas pa (enkrat letno) pomaga tako, da jim plača kakšno položnico.

Izjave:

»Ko ne morem plačati vseh položnic ali kupiti kurjave, pridem po izredno pomoč. Ko tudi to že izrabim, grem pa po občinsko pomoč.«

»Patronažna pride na dom, pa me malo pogleda, mal9 pa poklepetava.«

»Rdeči križ mi ponudi paket hrane. Rade volje ga vzamem, tako mi ni potrebno kupiti določenih stvari (riž, makarone ...).«

Tabela 17: Kje iščete pomoč in kje bi si želeli več pomoči?

Kje iščete pomoč?	Število odgovorov
CSD	6
Občina	6
Rdeči križ, Karitas	2

Večina anketirank išče pomoč v službah, kjer prejmejo pomoč v obliki denarnih sredstev ali hrane (center za socialno delo, občina, Rdeči križ, Karitas).

Tabela 18: Kje bi si želeli več pomoči?

Kje bi si želeli več pomoči?	Število odgovorov
CSD (večkrat na leto izredno pomoč, ne samo dvakrat)	4
Občina (višja občinska pomoč)	4

Več pomoči bi si anketiranke želele predvsem v tem delu, da bi jim zaradi ukinitve oziroma neupravičenosti do varstvenega dodatka pripadale pomoči večkrat letno in ne samo dvakrat letno na centru za socialno delo (izredna denarna socialna pomoč) in enkrat letno na občini.

Izjava:

»Izredna pomoč je le dvakrat na leto in zdaj, ko je vse tako drago, je to premalo.«

Tabela 19: Ste zaradi izgube prihodkov odvisni od drugih in na kakšen način oziroma kako?

Ste zaradi izgube prihodkov odvisni od drugih?	Število odgovorov
DA (kljub skromnemu življenju)	10

Anketiranke so povedale, da so kljub skromnemu življenju odvisne od drugih. Nekatere pomoč dobijo znotraj družine, prijateljev, sosedov, institucij, druge pa imajo mrežo pomoči slabo razvito, oziroma imajo pomoč le pri institucijah.

Izjave:

»Seveda sem odvisna od drugih, malo mi pomagajo sosed, pa vi tukaj, pa počasi kar gre.«

»Otroci mi pomagajo, samo njih tudi ne morem ves čas prositi, imajo tudi družine. Pa na Center pridem, pa nekako gre, saj sem navajena skromnega življenja.«

Tabela 20: Na kakšen način, oziroma kako ste odvisni od drugih?

Na kakšen način, oziroma kako ste odvisni od drugih?	Število odgovorov
Finančno (svojci)	3
Prevoz (do zdravnika)	1
Priprava kurjave	1
Pomoč (gospodinjstvo, prinašanje hrane iz trgovine)	3
Različne službe (CSD, občina, RK, Karitas)	8

Vse anketiranke so odvisne od drugih, predvsem finančno (tako s strani svojcev kakor tudi različnih služb) in navajajo, da potrebujejo pomoč tudi pri kakšnih osnovnih opravilih.

Izjave:

»Odvisna sem od hčerke, saj sama ne zmorem plačati vseh položnic.«

»Če ne bi dobila denarne pomoči na CSD, ne vem, kako bi preživela.«

»Odvisna od drugih sem predvsem finančno. Toliko let delaš, na koncu pa nimaš takšne pokojnine, da bi z njo lahko preživel.«

»Pomoč dobim na Centru, tudi na Občino grem, saj drugače ne gre.«

»Vsaka pomoč mi prav pride. Ni me sram, če grem po paket na Rdeči križ, saj me že tudi vsi poznajo in vedo, da nimam nikogar, ki bi mi lahko pomagal.«

Tabela 21: So se odnosi zaradi tega, ker ste v večji odvisnosti od družinskih članov, spremenili in če, kako?

So se odnosi spremenili?	Število odgovorov
DA	/
NE	8

Anketiranke, ki prejmejo pomoč s strani družinskih članov, so povedale, da se odnosi niso spremenili, ob tem pa dodale, da zaprosijo za pomoč res šele takrat, ko same ne zmorejo.

Izjava:

»Odnosi doma se niso spremenili, saj smo si vedno pomagali, ko je bilo hudo.«

Tabela 22: Ali niste želeli pomoči s strani svojcev in zakaj ne?

Ni želelo pomoči	7
Želela pomoč	3

Sedem anketirank si ni želelo pomoči s strani svojcev.

Izjave:

»Enostavno nisem želela pomoči otrok.«

»Moja hči še zase nima, kako naj potem pomaga meni. Jaz bi ji mogla pomagati in ne ona meni.«

Tabela 23: Zakaj si niste želeli pomoči?

Zakaj ni želela pomoči?	Število odgovorov
Ker nima svojcev v Sloveniji.	1
Ker svojcev ne želi obremenjevati.	4
Ker jim ne želi biti v breme.	4
Ker ne želi, da otroci vedo, da nima dovolj denarja za dostojno življenje.	2
Ker tudi oni nimajo dovolj sredstev.	1

Anketiranke so v pogovoru večkrat povedale, da svojih bližnjih ne želijo obremenjevati, predvsem jim ne želijo biti v breme, tudi zato, ker tudi oni nimajo dovolj sredstev. Ko pa je stiska resnično huda in ko tudi svojci vidijo, da posameznica ne zmore vsega sama, takrat vztrajajo, da bi ji pomagali.

Izjave:

»Težko je prositi otroke, ko še sami nimajo dovolj.«

»Pomoči nisem želela, ker nočem obremenjevati otrok. Ko pa vidiš, da ne gre, pa sprejmeš pomoč. Druge izbire nimaš.«

Rezultati so pokazali, da je življenje posameznic sedaj, ko nimajo več varstvenega dodatka, težje, sedaj so še bolj odvisne od drugih, kljub temu, da za pomoč same najraje ne bi prosile. Že do sedaj so živele skromno, sedaj pa bodo morale še bolj »stisniti zobe«, kot je rekla sogovornica. Ob tem se vprašam, kje bo sploh lahko še stisnila, ko pa je že sedaj, z varstvenim dodatkom morala stiskati. Kakovost življenja mojih sogovornic se bo zagotovo zmanjšala, še posebej to velja za tiste, ki nimajo dobro razvite lastne socialne mreže, tu pa nastopi naloga socialnega delavca, da bo skupaj z njimi (uporabnicami) na terenu preverjal in razvijal mrežo pomoči, ki bo posameznicam izboljšala kakovost njihovega skromnega življenja. Tako kot vsak posameznik, bo tudi država na neki način morala prispevati h kakovostnejšemu staranju. Bodisi z razvijanjem novih programov pomoči bodisi finančno (dvigniti višino najmanjše pokojnine).

POSKUSNA TEORIJA:

Ženske, ki so ostale brez državne pokojnine in sedaj tudi brez denarne socialne pomoči (saj ne izpolnjuje pogojev), so se postale »finančno« povsem odvisne od drugih. Običajno gre za primere žensk, ki so ostajale doma in skrbele za otroke ali delale na kmetiji. Ob tem se vedno znova vprašam, ali ni delo oziroma skrb za družino nič vredno? Ni dovolj vredno, da bi si zaslužile pokojnino, ki bi omogočila dostojno življenje v obdobju starosti?

Raziskava je pokazala, kako veliko posameznic je izgubilo pravico do varstvenega dodatka, kar pomeni, da so sedaj primorane iskati vir pomoči znotraj družine, če jo le-te imajo. Ob tem so posameznice navajale, da si ne želijo biti odvisne od drugih, temveč biti avtonomne. Pomoč iščejo tudi zunaj družine, v okviru različnih društev ali institucij (CSD, Občine, RK, ZD, Karitas). Ženske, ki so bile upravičene do varstvenega dodatka, so prejemnice nizke pokojnine (starostne ali državne), kar pomeni, da njihovo delo, ki so ga opravljale že v preteklosti, ni bilo visoko cenjeno. Prednost vidim pri ženskah, ki živijo na podeželju, saj imajo običajno vrt, kjer si lahko pridelajo nekaj hrane in na ta način privarčujejo »kakšen evro«.

V poskusni teoriji bi lahko rekli, da je kakovost življenja starostnika ali otroka, ki je izgubil pravice po sprejetju nove socialne zakonodaje (v veljavi od 1.1.2012), odvisna predvsem od medgeneracijske solidarnosti oziroma sodelovanja. Starejši so odvisni od socialne mreže pomoči, največkrat pomoč dobijo pri svojcih (otroci), če jih imajo. Tisti starostniki, ki nimajo svojcev (otrok), pa so v še slabšem položaju. Vsi starši šolajočih se otrok so z izgubo varstvenega dodatka k družinski pokojnini še bolj obremenjeni, njihov »družinski proračun« je manjši, država pa jim zaradi tega ni namenila nobenih dodatnih olajšav.

V poskusni teoriji bi lahko rekli, da je država s spremembo zakonodaje izgubila pomen socialne države, saj je nalogo, da poskrbi za vse tiste, ki nimajo in si sami ne morejo zagotoviti zadostnih sredstev za preživetje (ranljivi skupini: starejši in otroci), prenesla na »družino«, »socialno mrežo pomoči« in »institucije«.

5 RAZPRAVA

Z magistrskim delom želim predvsem opozoriti na položaj starejših žensk v družbi, na vrednotenje njihovega dosedanjega dela in njihovega prispevka družbi, v smislu skrbi za otroke, dela na kmetiji. Koliko je bilo vredno njihovo delo?

Temelj magistrskega dela je, da sem z raziskavo potrdila hipoteze, da je izguba dohodka (varstveni dodatek, državna pokojnina) ogrozila oziroma poslabšala položaj starejših žensk v družbi in jih porinila v še večjo odvisnost od drugih, kljub temu, da si same želijo biti avtonomne in samostojne. Ob tem se vedno znova srečujem z vprašanjem vrednosti njihovega dela.

Raziskava je pokazala, da se je število upravičencev do varstvenega dodatka občutno zmanjšalo. Od 1.1.2012 varstvenega dodatka ne prejema 66,1% žensk in 63,6% moških, za katere je Center za socialno delo Domžale izdal odločbe.

V raziskavi sem želela biti pozorna predvsem na položaj starejših žensk, ki so izgubile posamezne pravice, ne smemo pa spregledati podatka, da od 1.1.2012 tudi otroci niso več upravičeni do varstvenega dodatka, kar posledično pomeni, da se je družinski proračun zmanjšal, s tem pa se dodatno breme preneslo na živečega starša.

Po sprejetju nove socialne zakonodaje, ki je stopila v veljavo 1.1.2012, se za položaj starejših v družbi ni popolnoma nič spremenilo. Kljub temu, da raziskave kažejo (vključno z dvema raziskavama Inštituta RS za socialno varstvo), da se je delež upravičencev do varstvenega dodatka ali pred uveljavitvijo državne pokojnine, zdaj denarne socialne pomoči, občutno zmanjšal in da strokovni delavci s centrov za socialno delo opozarjamo na stisko starejših, se ni v povezavi s tem storilo nič. Je potemtakem sploh še zaznati, da je Slovenija socialna država? Kakšno vlogo ima socialna politika?

Ramovš (1995:61) pravi, da »Družba blaginje pomeni visok nivo zagotovljene socialne varnosti za celotno prebivalstvo. Navadno je mišljena predvsem materialna in pravna varnost, ne pa tudi nivo medčloveških odnosov. Res je, da za materialno udobje lahko dokaj direktno skrbi država s svojo socialno politiko, medtem ko kakovosti medčloveških odnosov ni mogoče direktno regulirati s pravnimi in materialnimi ukrepi države.«

Ob tem lahko dodam, da se medosebni odnosi med mojimi sogovornicami in njihovimi svojci niso spremenili, torej je še vedno čutiti medsebojno povezanost in solidarnost med generacijami. Popustila pa je država, ki s sprejetjem nove socialne zakonodaje zagotovo ne ohranja pojma »socialna država«, temveč ga ruši, s tem pa kaže na svoj odnos do starejših v Sloveniji.

Hojnik-Zupanc (1997:37) navaja, da »Danes, ko se poudarja predvsem mladost, lepota, zdravje...se tudi stari ljudje veliko bolj oklepajo teh lastnosti in želijo čim dlje ostati mladi. Sprejeti svojo starost, živeti z njo usklajeno, (to ne pomeni, da človek ni več ustvarjalen in aktiven, vendar se ne peha za zaslužkom, produktivnostjo in storilnostjo) je osnova, ki vsem sodelujočim v teh odnosih ponuja spoznanje: življenje je v vseh obdobjih smiselno, torej tudi v starosti. Človek opravlja v vseh obdobjih posebne naloge in ima jih tudi v poznih letih.«

Kako kakovostno bo njihovo življenje v starosti, pa je odvisno v veliki meri tudi od razvitosti njihove socialne mreže pomoči, saj sem mnenja, da so posameznice, ki imajo slabo razvito mrežo socialne pomoči (sosed, prijatelji, sorodniki, različne službe), v še slabšem položaju in še bolj socialno izključene.

Naloga socialnega delavca oziroma delavke za premagovanje socialnih stisk in težav starejših bo predvsem v tem, da bo znal vse te stiske prepoznati in zaznati (tudi tiste, ki želijo zanikati), nato pa bo treba skupaj z njimi (uporabnikom / uporabnico) oblikovati načrt pomoči. Pomoč vidim predvsem v razvijanju dobrih preventivnih programov, spodbujanju prostovoljnega dela s starejšimi in s tem krepitvi socialne mreže pomoči.

Anketiranke so povedale, da se po pomoč obračajo na različne institucije (ZD, CSD, RK, Karitas, Občine), kjer prejmejo pomoč v denarni obliki. Od drugih so odvisne predvsem finančno.

Ramovš (1995:64–65) pravi, da je »Osnovna naloga sociale, da socialne težave in stiske na družbeno organizirani ravni sproti zaznavamo in jih rešujemo, kolikor pa so trenutno nerešljive, jih blažimo in prizadetim pomagamo prenašati. S tem se tudi najbolj učimo, kako jih preprečevati. Z antropološkega vidika je skrb za reševanje človeških stisk nenadomestljiv pogoj za humanizacijo.«

Milošević Arnold (2000: 258–259) navaja, da imajo »socialno preventivni programi na področju dela s starimi ljudmi nedvomno pomembno poslanstvo in skupni cilj – prispevati

k temu, da se bomo ljudje zdravo starali. V socialnem smislu pomeni zdravje sposobnost neokrnjenega socialnega funkcioniranja kljub morebitnim fizičnim in drugim omejitvam. S preventivnimi programi lahko dosežemo, da se potenciali starih ljudi čim dlje ohranijo in maksimalno aktivirajo, da najdejo v življenju ob druženju z ljudmi nov smisel, s čimer preprečujemo njihovo socialno izolacijo. Seveda bi bilo nesmiselno pričakovati, da se bodo v preventivne programe vključevali vsi starostniki, pomembno pa je, da s pestro ponudbo, dostopnostjo in primerno ceno pritegnemo tiste, ki jih tovrstna dejavnost zanima, in da poskušamo motivirati stare ljudi, ki jim grozi osamitev.«

V pogovoru s posameznicami sem opazila, da si vse želijo ohraniti avtonomnost, vse si želijo dostojno preživljati starost in nobena si ne želi biti odvisna od drugih, ali svojcev ali socialne mreže ali institucij. Vso svojo avtonomnost bi lahko vsaj delno ohranile tudi z upravičenostjo do varstvenega dodatka. Moje sogovornice so ženske, ki so navajene skromnega življenja, življenja, kjer so delale na kmetiji, ostale doma in skrbele za družino. Zaposlen je bil mož, njihova prvenstvena naloga pa je bila skrb za družino (otroke). Spet druge so bile zaposlene, običajno delavke, ki že takrat niso imele visokih dohodkov (plače), danes pa so njihove pokojnine nizke ali pa so upokojene invalidsko (zaradi bolezni). Varstveni dodatek jim je pomenil veliko, kljub temu, da tudi z njim pokojnina (državna ali invalidska) ni bila velika. Ženske, ki živijo na podeželju, kot prednost navajajo v tem, da si kljub starosti del hrane pridelajo na vrtu in na ta način jim del dohodka ostane za plačilo položnic.

V tem delu bi želela poudariti, da je kar sedem sogovornic povedalo, da si niso želele pomoči svojcev, saj jih ne želijo obremenjevati, predvsem jim ne želijo biti v breme, tudi zato, ker tudi sami nimajo dovolj sredstev. Država je prenesla skrb in breme na svojce, lokalno skupnost, socialno mrežo in s tem odvzela avtonomnost starejšim, hkrati pa se ne zaveda, da lahko s tem porine starega človeka v odvisnost od drugih.

Hojnik-Zupanc (1997:119) omenja, da »Če staremu človeku odvzamemo vsako skrb za samega sebe, začnejo njegove preostale življenjske sposobnosti hitro upadati in postane odvisen od okolice prej, kot bi zahtevalo njegovo zdravstveno stanje. Na drugi strani postajajo vedno bolj odvisni tudi svojci. Čim bolj intenzivno skrbijo za stare(ga) družinske(ga) člane(a), tem manj časa imajo zase in za izpolnitev svojih osnovnih potreb. Tako nastane začaran krog: odvisna oseba zahteva vedno več, tisti, ki zanjo skrbi, pa je z njo vedno bolj obremenjen.«

Tako pa se danes srečujejo tudi z institucijami (centri za socialno delo, občine, RK, Karitas), kamor prihajajo težko, saj težko govorijo o svojih stiskah in kot pravijo, »težko prosijo« za pomoč.

Pa vendar, prvenstvena naloga socialnih delavcev je, da prepoznamo te stiske starejših, da jim pomagamo, da z njimi iščemo skupne rešitve in ohranimo njihovo dostojanstvo. Pri svojem delu in prav tako v raziskovalnem delu naloge sem zaznala, da starostniki poleg materialnih dobrin potrebujejo sočloveka, ki mu bo prisluhnil, prijazno besedo, veliko pa jim pomeni, ko prideš k njim na dom. Tako jim veliko pomeni (ženske s podeželja), ko jim prinesejo paket hrane na dom (Karitas), ko jih obiščejo predstavniki RK... Zelo veliko jim pomeni tudi sosedska pomoč, predvsem v smislu, ko opazijo, da jih nekaj časa ni zunaj, pridejo povprašat, ali je vse v redu, večjo pozornost jim namenijo tudi v času bolezni (prehlad...). Tako dobro razvita mreža pomoči omogoča starostniku, da takrat, ko pomoč ali skrb potrebuje, ima okrog sebe podporo ljudi (materialno ali nematerialno).

Pri raziskovanju sem opazila, da vse te ženske nerade prosijo za pomoč svoje otroke, saj kot pravijo, imajo tudi oni družine, kijih morajo preživeti ali pa imajo tudi sami komajda dovolj, da preživijo. Pravzaprav se soočajo z dvojno stisko; stisko, da ne morejo (v vlogi starša) pomagati svojim otrokom, in stisko, da tudi same zase nimajo dovolj.

Je torej njihova kakovost življenja velika, če so primorane ves čas gledati na ceno vseh dobrin, je njihova kakovost življenja velika, če se vsakodnevno srečujejo s stisko, da nimajo dovolj sredstev in da so nenazadnje odvisne od drugih (svojci, sosedi) ali institucij?

Zato je treba prisluhniti starostniku, ga spodbujati na področjih, kjer je še samostojen, in razvijati vse tiste, kjer potrebuje našo pomoč. Moje sogovornice so močne ženske, vsaka s svojo »težko« zgodbo, a hkrati tako močne in polne energije, kljub starosti. Tu bi morala nastopiti socialna država, ki bi s spremembo zakonodaje lahko vrnila vsaj delček samostojnosti starejšim osebam, dala pa predvsem občutek vrednosti in spoštovanje delu, ki so ga opravljale.

Kljub starosti je treba vse generacije vključevati na področja, ki imajo velik socializacijski pomen, tako za mlajše kot starejše generacije.

Pavliha (2007:57) pravi, da ima »Vključevanje v kulturne skupine močan socializacijski pomen, saj omogoča uveljavljanje tudi tistim družbenim skupinam in posameznikom, ki v vsakdanjem delovnem in družbenem okolju ne dosegajo osebnega zadoščanja in potrditve

ali pa so iz bioloških (mladina, starostniki, invalidi), starostnih ali kakšnih drugih razlogov potisnjeni na obrobje. Programi kulturnega ljubiteljstva delujejo v funkciji socialne kohezije.«

V nadaljevanju Pavliha (2007:59) govori, da »Za uresničitev takšne kulturne politike, ki bi tvorno prispevala k dostopu do kulturne in k možnostim za ustvarjalne dejavnosti starejših, je potrebno odpraviti mnoge ovire, ki vplivajo na udeležенost tretje generacije v kulturnem življenju, in na v kulturi izražena podcenjevalna gledana nanjo, spodbujati kulturno raznolikost v programih javnih zavodov in zviševati delež programov za starejše. Ohraniti je potrebno dinamiko razvoja ljubiteljske kulture, povečevanja števila obiskovalcev. Izboljšati je potrebno dostopnost do kulturnih dobrin ne glede na lokacijo in omogočiti dostopnost tistim, ki imajo na starost nižje dohodke.«

Filipovič Hrast (2011:66–67) pravi: »Starejši nimajo le nižjih dohodkov, ampak pogosteje občutijo tudi s tem povezano materialno prikrajšanost. Pogosteje imajo namreč težave s pokrivanjem nepričakovanih izdatkov, ne morejo si privoščiti mesa ali primerne ogrevanega stanovanja in počitnic (vsaj enkrat letno).«

Kot socialna delavka pri svojem delu zaznavam, kako hudo je starejšim prositi za pomoč, hkrati pa so navajeni trdega dela in nemalokrat rečejo: mladi lahko kljub slabi plači še kaj delajo, jaz pa sem star/stara in me nihče noče.

Svojci so tisti, ki nudijo pomoč starostnikom, če jim le lahko, odvisno pa je tudi od tega, ali živijo skupaj s starostnikom ali so iz oddaljenih krajev, kar opazim tudi pri svojem delu s starostniki v stiski, ko uveljavljajo posamezne pravice ali pa pridejo le na pogovor. O tem govori tudi Hojnik-Zupanc (1997:119): »Raziskave po svetu in v Sloveniji kažejo, da so svojci (partner in otroci) prvi pomočniki staremu človeku v stiski. V Sloveniji smo ugotovili, da obstaja najboljše medgeneracijsko sožitje v primerih, ko otroci in starši živijo v isti hiši, vendar v ločenem gospodinjstvu. Največ takih bivalnih oblik je v primestnem okolju, kjer prevladujejo družinske hiše. V kmečkem okolju prevladujejo skupna gospodinjstva, medtem ko v mestu največ starih ljudi živi samih.«

6 SKLEPI

Kvantitativni del raziskave:

- Od 1.1.2012 dalje je še naprej upravičenih do varstvenega dodatka le še 139 žensk, kar predstavlja 25,4%, in 60 moških, kar predstavlja 10,9%. Skupaj je upravičenih še 199 posameznikov in posameznic, kar znaša 36,3%.
- Od 1.1.2012 je neupravičenih žensk do varstvenega dodatka kar 193 oziroma 52,1%, če k temu dodamo še ženske, ki so se odpovedale tej pravici, to število skupaj znaša 231 žensk, kar predstavlja 62,4 %.
- Od 1.1.2012 je neupravičenih moških do varstvenega dodatka 96 oziroma 54,2%, če k temu prištejem še vse tiste, ki so se pravici do varstvenega dodatka odpovedali, znaša to število 117, kar predstavlja 66,1%.
- Od 1.1.2012 je skupaj neupravičenih posameznikov in posameznic do varstvenega dodatka 289 oziroma 52,9%, če k temu številu prištejem še vse tiste, ki so se pravici odpovedali, znaša to število 348 oziroma 63,6% vseh, za katere je Center za socialno delo Domžale izdal odločbo ali sklep.
- Od 1.1.2012 otroci niso več upravičeni do varstvenega dodatka po novi socialni zakonodaji. Center za socialno delo Domžale je odločal za 43 (100%) otrok, in sicer v 28 odločbah, saj je v primeru upravičenosti do varstvenega dodatka več otrok v isti družini o pravici odločal z eno odločbo.
- Od 1.1.2012 naprej do denarne socialne pomoči (prej državne pokojnine) niso več upravičene kar 103 (75,1%) ženske. Če k temu številu prištejem še 17 sklepov, skupno do denarne socialne pomoči po 1.1.2012 ni upravičenih 120 žensk, kar predstavlja kar 87,6%.
- Od 1.1.2012 naprej do denarne socialne pomoči (prej državne pokojnine) ni več upravičenih pet (38,4%) moških, če k temu dodam še dva sklepa, to število skupaj znaša sedem neupravičenih moških, kar predstavlja 53,9%.

Kvalitativni del raziskave (intervjuji):

- Starost anketirank je visoka, najstarejša anketiranka je stara 86 let in najmlajša 71 let.
- Vse anketiranke so povedale, da se je njihov materialni položaj spremenil, saj so ostale brez rednega dohodka, s katerim so razpolagale same in je bil njihov. Njihov materialni

položaj je slabši, življenje še težje in na vsakem koraku morajo paziti tako pri izbiri kakor tudi ceni.

- Anketiranke so povedale, da morajo preudarno ravnati s sredstvi, predvsem tako, da izbirajo cenejše izdelke (hrana), tiste, ki pa imajo doma vrt, si pomagajo tudi tako, da si hrano pridelajo same in jo nato shranijo za čez zimo (krompir, čebulo, česen ...).
- Anketiranke so povedale, da imajo poleg rednih položnic še dodatne (RTV, dopolnilno zdravstveno zavarovanje), ena anketiranka pa je povedala, da si dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja ne plačuje, saj si ga ne more privoščiti.
- Rezultati so pokazali, da si večina še zmore plačati položnice, vendar morajo paziti pri nakupu hrane (pri hrani varčujejo), dve anketiranki pa sta povedali, da sami vseh položnic ne zmoreta plačati, zato jima pomagajo svojci.
- Od vseh anketirank samo dve nimata svojih otrok. Od osmih anketirank jih je šest povedalo, da otroci pomagajo, dve pa sta povedali, da jima otroci ne morejo pomagati (eni zaradi bolezni ne morejo, drugi pa zato, ker tudi sami nimajo dovolj sredstev).
- Rezultati so pokazali, da otroci pomagajo svojim staršem, trem anketirankam pomagajo pri plačilu položnic, eni občasno dajo 50 EUR, eni pomagajo pri pripravi drv ali pa pomagajo s hrano.
- Pri opori drugih sorodnikov so rezultati pokazali, da vsi nimajo opore, pri tem pa so navedle, da predvsem tudi zato, ker bratov ali sester nimajo več, z mlajšimi pa nimajo stikov.
- Vse tiste anketiranke, ki dobijo pomoč oziroma oporo pri svojih sorodnikih, pa so v večini navedle, da gre predvsem za pomoč v smislu pogovora in druženja. Ena anketiranka je povedala, da jo občasno obišče nečakinja, ki je zdravnica), in ji tako pomaga. Druga anketiranka je navedla, da dobi pomoč tudi tako, da ji pomagajo pri pospravljanju.
- Vse anketiranke so navedle, da imajo oporo oziroma pomoč pri sosedih in prijateljih, saj se z vsemi dobro razumejo.
- Opora, ki jo prejmejo anketiranke od sosedov, prijateljev in skupnosti, so predvsem pogovor, kratki obiski na domu, nekaterim (3) prinesejo iz trgovine hrano (vsaj takrat, kadar nakupijo več) in pomoč pri prevozu (1).
- Večina anketirank pride na center za socialno delo, na občino stalnega prebivališča, nekatere obiskuje patronažna služba, obiščejo pa tudi Rdeči križ Slovenije in Karitas.
- Pomoč, ki jo anketiranke prejmejo s strani centra za socialno delo, so pogovor, opora in denar (izredna denarna socialna pomoč, dvakrat letno), na občini stalnega prebivališča

prejmejo občinsko pomoč (enkrat letno), s strani patronažne službe ZD so deležne predvsem oskrbe (rane), pogovora in tudi opore. Nekatere izmed anketiranih pa so povedale, da obiščejo tudi Rdeči križ Slovenije, tam prejmejo paket s hrano, Karitas pa (enkrat letno) pomaga tako, da jim plača kakšno položnico.

- Večina anketirank išče pomoč v službah, kjer prejmejo pomoč v obliki denarnih sredstev ali hrane (center za socialno delo, občina, Rdeči križ, Karitas).
- Več pomoči bi si anketiranke želele predvsem v tem delu, da bi jim zaradi ukinitve oziroma neupravičenosti do varstvenega dodatka pripadale pomoči večkrat letno in ne samo dvakrat letno na centru za socialno delo (izredna denarna socialna pomoč) in enkrat letno na občini.
- Anketiranke so povedale, da so kljub skromnemu življenju odvisne od drugih. Nekatere pomoč dobijo znotraj družine, prijateljev, sosedov, institucij, druge pa imajo mrežo pomoči slabo razvito, oziroma imajo pomoč le pri institucijah.
- Vse anketiranke so odvisne od drugih, predvsem finančno (tako s strani svojcev kakor tudi različnih služb), in navajajo, da potrebujejo pomoč tudi pri kakšnih osnovnih opravilih.
- Anketiranke, ki prejmejo pomoč s strani družinskih članov, so povedale, da se odnosi niso spremenili, ob tem pa dodale, da zaprosijo za pomoč res šele takrat, ko same ne zmorejo.
- Sedem anketirank si ni želelo pomoči s strani svojcev.
- Anketiranke so v pogovoru večkrat povedale, da svojih bližnjih ne želijo obremenjevati, predvsem jim ne želijo biti v breme, tudi zato, ker tudi oni nimajo dovolj sredstev. Ko pa je stiska resnično huda in ko tudi svojci vidijo, da posameznica ne zmore vsega sama, takrat vztrajajo, da ji bodo pomagali.

7 PREDLOGI

Kje lahko iščemo rešitve? Starejšim bo treba zagotoviti oziroma nadomestiti periodični dohodek tako, da se jim bo ponudila pomoč v smislu iskanja in zagotavljanja storitev, ki jih potrebujejo. Tu nastopi socialno delo, ki se mora razvijati in raziskati obstoječe socialne mreže v skupnosti (društva, prostovoljci ...) ter osebno, konkretno, tukaj in zdaj delati s starejšimi.

Predloge vidim tudi v spremembi zakonodaje, kjer bi se lahko vstopni pogoji za dodelitev posamezne pravice spremenili:

- dvig cenzusa za denarno socialno pomoč za starejše osebe (nad 55 let), iz ponderja 1 na ponder 1,5;
- možnost višjega ponderja (1,5) pri odločanju o pravici do izredne denarne socialne pomoči za starejše;
- možnost izredne denarne socialne pomoči štirikrat na leto;
- delo s posameznikom in povezava z lokalno skupnostjo;
- širitev mreže pomoči v smislu zagotavljanja storitev;
- razvijati podporne skupine za starejše ljudi (tudi na podeželju);
- okrepiti prostovoljno delo mladih;
- več terenskega dela socialnih delavcev CSD, kjer skupaj s starostnikom na terenu ocenita njegove zmožnosti oziroma samostojnosti pri vsakdanjih opravilih;
- politika bi posebno skrb morala pokazati predvsem do ranljivejših skupin prebivalstva, v katero spadajo tudi starejše osebe;
- starejše osebe ne bi smeli enačiti (pogoji do posameznih pravic npr. izredne pomoči ali denarne socialne pomoči) z mladimi do 30 let;
- z zakonom določiti, da bi morali mladi, prejemniki denarne socialne pomoči, prijavljeni na ZRSZ, kot brezposelne osebe in iskalci zaposlitve opraviti vsaj 60 ur prostovoljstva – nudenja pomoči starejši osebi.

8 LITERATURA IN VIRI

1. Berger-Schmitt, R.; Jankowitsch, B. (1999). System of Social Indicators and Social Reporting: The State of the Art. *EuReporting Working Paper*, št. 1. Mennheim: Center for Survey Research and Methodology (ZUMA), Social Indicators Department.
2. Berger-Schmitt, R.; Noll, H. H. (2000). Conceptual Framework and Structure of a European System of Social Indicators. *EuReporting Working Paper*, št. 9. Mennheim: Center for Survey Research and Methodology (ZUMA), Social Indicators Department.
3. Bubnov Škoberne, A., Strban, G. (2010). *Pravo socialne varnosti*. Ljubljana: GV založba.
4. Cafuta, J. (1998). Nekaj besed o delu na CSD. *Socialno delo*, 37/6: 449–57.
5. Čačinovič Vogrinčič, G. (2006). *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
6. DeVries, S., Bouwkamp, R. (1995). *Psihosocialna družinska terapija*. Logatec: Firis.
7. Dragoš, S. (2013). Prihodnost socialne države. Socialna zbornica Slovenije. *Socialni izziv*, 18/34: 27–29.
8. Dragoš, S. (2000). Staranje v luči socialnega kapitala (na Slovenskem). *Socialno delo*, 39/4–5: 242–52.
9. Dragoš, S., Hribernik, A., Ignjatović, M., Jaklič, M., Likar, B., Stanojević, M., Vehovar, U. (2010). *Neosocialna Slovenija*. Koper: Univerzitetna založba Annales.
10. Dragoš S., (2000). Socialne mreže in starost. *Socialno delo*, 39/4–5: 22–36.
11. Dragoš, S., Leskošek, V. (2003). *Družbena neenakost in socialni kapital*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
12. Esping-Andersen, G. (1990). *Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity.
13. Filipovič Hrast, M. (2011). Socialna izključenost starejših: Slovenija v primerjalni perspektivi. V: Mandič, S., Filipovič Hrast, M. (ur.). *Blaginja pod pritiski demografskih sprememb*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 61–84.
14. Giddens, A. (2000). *Tretja pot: obnova socialne demokracije*. Ljubljana: Orbis.
15. Hojnik Zupanc, I. (1997). *Dodajmo življenje letom*. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.
16. Hvalič Turzery, S. (2006). Vloga družinskih članov pri oskrbi starih ljudi. *Socialno delo*, 1/2: 29–33.

17. Hlebec, V., Filipovič Hrast, M., Kump, S., Krašovec Jelenc, S., Pahor, M., Domanjko, B. (2012). Medgeneracijska solidarnost v Sloveniji. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
18. Jurdana, M., Poklar Vatovec, T., Peršolja Černe, M. (2011). *Razsežnosti kakovostnega staranja*. Koper: Univerzitetna založba Annales.
19. Jogan, M. (2006). Enakost med spoloma in moškosrediščna tradicija v slovenski družbi. *Socialno delo*, 3/5: 197–205.
20. Kolarič, Z. (2011). Medgeneracijska solidarnost v primežu reform Evropskih držav blaginje. V: Mandič, S., Filipovič Hrast, M. (ur.). *Blaginja pod pritiski demografskih sprememb*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 205–224.
21. Krause, N. (2004). LifetimeTrauma, EmocionalSupportandLifeStatifactionAmongOlderAdults. *TheGerontologist*, 44/5: 615–623.
22. Kump, N., Filipovič Hrast, M., Hlebec, V., Vezovnik, A., Kavčič, M.(2010). *Revščina in materialna deprivacija starejšega prebivalstva*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
23. Kump, N., Stanovnik, T. (2011). *Socialno-ekonomski položaj upokojencev in starejšega prebivalstva v Sloveniji*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
24. Leskošek, V. (2002). *Zavrnjena tradicija: ženske in ženskost v slovenski zgodovini od 1980–1940*. Ljubljana: Collegiumgraphicum.
25. Leskošek, V.(2012). Vpliv socialne države na (ne)odvisnost delavcev od tržnih pogojev zaposlovanja. *Čas. krit. znan.*, 39/247: 103–12.
26. Leskošek, V.(2011). Strukturne reforme na področju socialnega varstva. *Teor. praksa*, okt. 2011, l. 48/jubilejna št.:1264–1280.
27. Mali, J. (2000). Starost, emocije in emocionalno delo. *Socialno delo*,41/6: 317–323. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
28. Mali, J. (2012). Socialno delo s starimi ljudmi in nova socialna zakonodaja. *Socialno delo*, 39/250:128–137. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
29. Mandič, S., Filipovič Hrast, M. (2011). *Blaginja pod pritiski demografskih sprememb*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
30. Mavrič, K. (2015). Kriza identitete ob upokojitvi. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
31. Mesec, B. (2007). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu II*. Študijsko gradivo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
32. Mesec, B. (2008). Socialno delo ni politično. *Socialno delo*, 17/1–2: 87–93.

33. Mesec, B. (1998). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
34. Milošević Arnold, V. (2000). Profesionalne vloge socialnih delavcev pri delu s starimi ljudmi. *Socialno delo*, 39/4/5: 253-262.
35. Nastran Ule, M. (1993). *Psihologija vsakdanjega življenja*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
36. Ovsenik, M., Ambrož, M. (1999). *Neprofitni avtopoetični sistemi*. Zbirka Metulj. Škofja Loka: Institut za samorazvoj.
37. Pavliha, M. (2007). Dostop do kulture in možnosti za ustvarjalne dejavnosti starejših. V: Žiberna, A., (ur.). *Odnos do starejših v slovenski javnosti*. Ljubljana: Zveza društev upokojencev Slovenije: Slovenska filantropija, Društvo za promocijo prostovoljnega dela.
38. Powell, J. L., Hendricks, J. (ur.) (2009). *The Welfare State in Post – Industrial Society: A Global Perspective*. Springer, Dordrecht, Heidelberg, London, New York.
39. Piliš A., Štante E. (2013), Magistrsko delo: Vpliv okolja na omrežja socialne opore starih ljudi v Občini Vojnik
40. Ragin, C. C. (2007). *Družboslovno raziskovanje – Enotnost in raznolikost metode*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
41. Ramovš, J. (1995). *Slovenska sociala med včeraj in jutri*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
42. Ramovš, J. (2006). *Kakovostno staranje in sožitje generacij v Komendi*. Komenda: Inštitut Antona Trstenjaka.
43. Ramovš, J. (2003). *Kakovostna starost. Socialna gerontologija in gerontagogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
44. Rape Žiberna, T. (2010). Zadovoljstvo z delom v javnem zavodu. *Socialno delo*, 49/4: 217–28.
45. Rape, T. (2005). *Socialne delavke v delovnih organizacijah s poudarkom na njihovem povezovanju in sodelovanju*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
46. Rapoša Tajnšek, P. (1997). *Socialno delo v delovnih organizacijah*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
47. Rihter, L. (2013). Ali spremembe zakonodaje na področju socialnovarstvenih pravic omogočajo socialno delo, ki temelji na sodobnih konceptih? *Socialna zbornica Slovenije. Socialni izziv*, 18/34: 24–26.

48. Rihter, L. (2007). Evalvacija na področju socialnega varstva v Sloveniji. *Socialno delo*, 46/4/5: 207–12. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
49. Rus, V. (1990). *Socialna država in družba blaginje*. Ljubljana: Domus.
50. Svetlik, I. (1996). Kakovost delovnega življenja. V: Svetlik, I. (ur.). *Kakovost življenja v Sloveniji* (1996). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 161–82.
51. Svetlik, I. (1996). Zadovoljstvo z življenjem in delom. V: Svetlik, I. (ur.). *Kakovost življenja v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 337–51.
52. Ivajnsič S. (2000). Socialni delavec in starostnik. *Socialno delo*, 39/6: 433–439.
53. Šadl, Z., Hlebec, V. (2009). Saj veš, se najprej na domačega obrneš – Emocionalna opora v družinskih omrežjih. V: *Starejši ljudje v družbi sprememb. Dialogi: humanistična in družboslovna zbirka*, 10: 237–253.
54. Šadl, Z. (2007). Čustveno doživljanje starostnikov od tradicionalnih pogledov k sodobnim. *Socialno delo*, 46/1/2: 13–19. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
55. Šircelj, M. (2011). Gospodinjstva kot vir blaginje. V: Mandič, S., Filipovič Hrast, M. (ur.). *Blaginja pod pritiski demografskih sprememb*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 27–59.
56. Taylor-Gooby, P. (2004). New risks and social change. V: Taylor-Gooby, P. (ur.) *New risks, new welfare*. Oxford: Oxford University Press, 1–27.
57. Trbanc, M. (1996). Socialna izključenost: koncept, obseg in značilnost. V: Svetlik, I. (ur.), *Kakovost življenja v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 287–310.
58. Vodeb, J. (2003). *Sistem denarnih socialnih pomoči*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
59. Weber, I. (2012). *Spreminjanje sistema socialnega varstva*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za upravo.
60. Weber, I. (2013). Vpliv reforme socialnih transferjev na zagotavljanje socialne varnosti v Sloveniji. Socialna zbornica Slovenije. *Socialni izziv*, 18/34: 12–15.
61. Wilkinson, R., Pickett, K. (2012). *Zakaj je enakost boljša za vse. Velika Ideja*. Novo mesto: Penca idr.
62. Zaviršek, D. (1994). *Ženske in duševno zdravje*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
63. Zaviršek, D., Leskošek, V. (2006). *Zgodovina socialnega dela v Sloveniji: med družbenimi gibanji in političnimi sistemi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

64. Žiberna, A. (2007). Odnos do starejših v slovenski javnosti. Ljubljana: Zveza društev upokoencev Slovenije: Slovenska filantropija, Društvo za promocijo prostovoljnega dela.
65. Živec, M. (2013). Izvajanje nove zakonodaje na področju uveljavljanja pravic iz javnih sredstev na Centru za socialno delo Pesnica. Socialna zbornica Slovenije. *Socialni izziv*, 18/34:19–20.

Zakoni in drugi dokumenti:

1. Zakon o socialnem varstvu (Ur. l. RS, št.: 3/07 – UPB2, 23/2007-popr., 41/2007-popr., 122/2007 – Odl. US., 61/2010 – ZSVarPre, 62/2010 – ZUPJS in 57/2012).
2. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Ur.l. RS, št.: 69/2004 – UPB1, 101/2007 – Odl. US, 122/2007 – Odl. US, 90/2011 – Odl. US in 84/2012 – Odl. US).
3. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Ur.l. RS, št. 96/2012 – ZPIZ2).
4. Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (Ur. l. RS, št. [110/2006](#)– UPB2, 114/2006 – ZUTPG, 122/2007 – Odl. US, [10/2008](#), 62/2010 – ZUPJS in 40/2012 – ZUJF).
5. Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (Ur. l. RS, št.: 62/2010, 40/2011, 40/2012 – ZUJF in 57/2012 – ZPCP).
6. Zakon o dodatnih interventnih ukrepih za leto 2012 (Ur. l. RS, št. 110/2011, 40/2012, 43/2012).
7. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (Ur. l. RS 109/2006, ZPIZ-1-UPB4).

Drugi viri:

- http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/denarna_socialna_pomoc/ (MDDSZ, z dne 20. 5. 2015)
- http://www.mddsz.gov.si/si/uveljavljanje_pravic/nova_socialna_zakonodaja/varstv_eni_dodatek/ (MDDSZ, z dne 20. 5. 2015)
- http://www.mddsz.gov.si/si/uveljavljanje_pravic/nova_socialna_zakonodaja/ (MDDSZ, z dne 20. 5. 2015)
- http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/sociala/, z dne 13.2.2016, (MDDSZ, z dne 13.2.2016)

- Dragoš, S. (2013). Ali je Slovenija socialna država? *Slovenske novice*, 23. 4. 2013. http://www.siol.net/novice/slovenija/2013/04/intervju_srecko_dragos.aspx (25. 4. 2013)
- Leskošek, V. Ključ prihodnosti: socialna država. Človek je lahko ustvarjalen le takrat, ko ni okupiran s pritiski revščine, bede in bojazni za preživetje. *Delo*, 21. 12. 2012
- Leskošek, V. V razslojeni družbi živiš dobro le, če si blizu oblasti. *Delo*, 12. 1. 2013. Str.7.
- Leskošek, V. Načeti temelji socialne države: revščina. *Delo*, Sobotna pril., 14. 8. 2010. Str. 12.
- Leskošek 2010, 4. kongres socialnega dela Brdo pri Kranju (str. 16).
- Zaviršek, D. Kriza je izgovor, da se miselnost ni treba spremeniti. *Delo*, 9. 1. 2012. <http://www.delo.si/zgodbe/ozadja/darja-zavirsek-kriza-je-izgovor-da-se-miselnosti-ni-treba-spremeniti.html> (10. 4. 2013).

Inštitut RS za socialno varstvo:

- (http://www.irssv.si/upload2/Ocena_socialna_zakonodaja:IRSSV:2013.pdf, z dne 16.11.2015), Dremelj, P., Smolej, S., Boškić, R., Narat, T., Rihter, L., Kovač, N., Kobal Tomc, N.
- Inštitut RS za socialno varstvo. Ocena učinkov izvajanja nove socialne zakonodaje; Ljubljana 2013. <http://www.irssv.si/publikacije/leto-2103/index.html> (10. 4. 2013)
- Inštitut RS za socialno varstvo. Socialni položaj v Sloveniji 2013-2014; Ljubljana 2015. ([http://www.irssv.si/upload2/Končno%20poročilo%20\(dopolnjeno-februar15\).pdf](http://www.irssv.si/upload2/Končno%20poročilo%20(dopolnjeno-februar15).pdf), z dne 16.11.2015), Trbanc, M., Črnjak Meglič, A., Dremelj, P., Smolej Jež, S., Narat, T., Kovač, N., Kobal Tomc, B.

9 PRILOGE

9.1 Raziskovalna vprašanja in vprašalnik

Cilj raziskave je ugotoviti, koliko starejših je po novi zakonodaji (ZUPJS) še upravičenih do denarne socialne pomoči in varstvenega dodatka, oziroma katere skupine so pravice po novi zakonodaji izgubile. Raziskovalna vprašanja so naslednja:

1. Koliko žensk je pravico do varstvenega dodatka obdržalo, kakšno je njihovo materialno stanje in kakšne so življenjske okoliščine?
2. Koliko žensk je pravice izgubilo, kakšno je njihovo materialno stanje?
3. Kakšna so njihova omrežja opor, kakšni so načini njihovega preživetja po izgubljenem prihodku?
4. Kaj nova zakonodaja pomeni za (ne)odvisnost starejših žensk in kako gledajo nato, da so jih po ZZZDR dolžni preživljati otroci? So se odnosi zaradi tega v družini spremenili?

Vprašalnik:

1. Kakšno je vaše materialno stanje po izgubi / ohranitvi varstvenega dodatka?
2. Kakšne so vaše življenjske okoliščine v smislu:
 - koliko hrane si lahko kupite, oziroma, ali pri izbiri hrane gledate na ceno?
 - zmorete sami plačevati stanovanjske položnice (elektrika, voda, komunalne storitve, ogrevanje)?
 - imate še kakšne druge stroške (dodatno zavarovanje, RTV-prispevek...)?
3. Imate otroke (hčerko / sina) in koliko vam pomagajo pri pokrivanju mesečnih stroškov? Vam otroci pomagajo tudi v nematerialni obliki (pospravljanje, priprava drv za kurjavo, prinašanje hrane....) in kako?
4. Ali imate oporo / pomoč tudi pri drugih sorodnikih (sestre, bratje, drugi sorodniki) in kakšno? Materialno / nematerialno?
5. Ali imate oporo / pomoč pri sosedih, prijateljih, ljudeh iz skupnosti in kakšno (materialno / nematerialno)?
6. Ali ste deležni pomoči / opore tudi pri različnih službah (CSD, patronažna služba ZD, Rdeči križ, Karitas, prostovoljci) in kako vam pomagajo?
7. Kje iščete pomoč in kje bi si želeli več pomoči?
8. Ste zaradi izgube prihodkov odvisni od drugih in na kakšen način oziroma kako?

9. So se odnosi zaradi tega, ker ste v večji odvisnosti od družinskih članov, spremenili in če, kako?
10. Ali niste želeli pomoči s strani svojcev in zakaj ne (tukaj je možnih več odgovorov)?
- Ker vas je sram.
 - Ker jih ne želite obremenjevati.
 - Ker ne želite, da otroci vedo, da nimate dovolj denarja za dostojno življenje.
 - Ker jim ne želite biti v breme.
 - Drugo_____

9.2 Potrdilo CSD Domžale

REPUBLIKA SLOVENIJA
CENTER ZA SOCIALNO DELO DOMŽALE

Ljubljanska cesta 70, 1230 Domžale

T: 01 724 63 70
F: 01 721 56 80
E: gp.csddomza@gov.si
www.csd-domzale.com

Datum: 4.6. 2013

POTRDILO

Center za socialno delo Domžale dovoljuje, da strokovna delavka Nataša Keršič uporabi podatke iz sistema ISCSD2 za namen izdelave magistrske naloge z naslovom: Vpliv nove zakonodaje na položaj starejših ljudi v družbi.

Direktorica
Tanja Amon